Boerenzij

WAPKE FEENSTRA

MYVILLAGES

THE RURAL SIDE

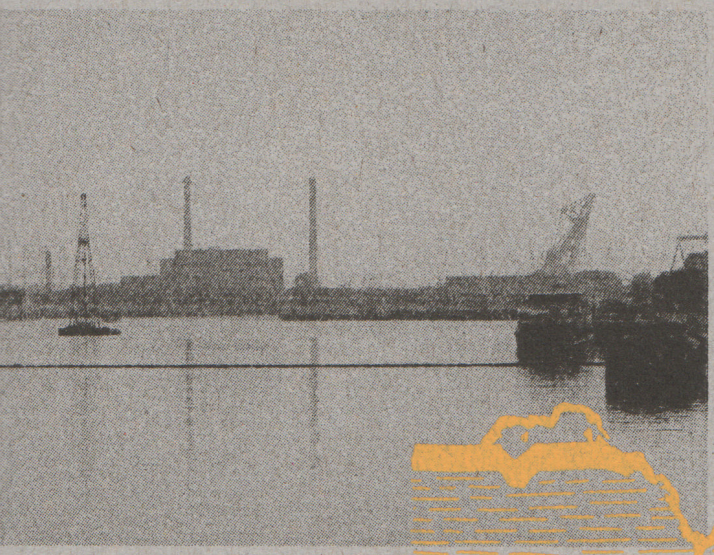

JAP SAM BOOKS

Boerenzij | The Rural Side takes the old appellation for Rotterdam-Zuid as a starting point. In the past, farm workers and their families moved to Rotterdam because there was work to be found in the harbours. Through time, the rural and urban became inextricably intertwined.

Boerenzij | The Rural Side neemt de oude benaming voor Rotterdam-Zuid als uitgangspunt. Vroeger trokken de landarbeiders en hun gezinnen naar Rotterdam, omdat er werk te vinden was in de havens. Mettertijd raakten het platteland en de stad onlosmakelijk met elkaar verweven.

Boerenzij

THE RURAL SIDE

WAPKE FEENSTRA

MYVILLAGES

JAP SAM BOOKS

SS ROTTERDAM

CONTENTS
INHOUD

INTRODUCTION BOERENZIJ | THE RURAL SIDE – WAPKE FEENSTRA 6 –19
VISUAL ESSAY I 20 – 91
En plein air drawings, rural objects and agricultural knowledge
GEOLOGICAL ANIMATION 92 – 103
VISUAL ESSAY II 104 – 169
Rural objects, agricultural knowledge, balcony scenes and en plein air drawings
WITH AND THROUGH BOERENZIJ – KEVSER GÜLER 170 – 183
CREDITS AND INFORMATION 184 – 189

INTRODUCTIE BOERENZIJ | THE RURAL SIDE – WAPKE FEENSTRA 6 – 19
VISUEEL ESSAY I 20 – 91
En plein air tekeningen, rurale objecten en boerenkennis
GEOLOGISCHE ANIMATIE 92 – 103
VISUEEL ESSAY II 104 – 169
Rurale objecten, boerenkennis, balkonscenes en en plein air tekeningen
MET EN DOOR BOERENZIJ – KEVSER GÜLER 170 – 183
CREDITS EN INFORMATIE 184 – 189

BOERENZIJ | THE RURAL SIDE

INTRODUCTION
INTRODUCTIE

WAPKE FEENSTRA

Boerenzij takes the old appellation for Rotterdam-Zuid as its starting point. In the twentieth century, the term 'Boerenzij' was used disparagingly to refer to rural migrant workers and their families who settled in neighbourhoods near the Rotterdam harbours on the south bank of the Maas. Many came from far afield, leaving rural communities and lifestyles far behind. Some had to relinquish their farmland to make way for the urbanization that went hand in hand with industrialization. It was the Rotterdammers north of the Maas who called the inhabitants of Rotterdam-Zuid *boeren* (countryfolk), implying that, in their eyes, they were not true city-dwellers. When I moved to Rotterdam in 1992 and settled in Zuid, people told me that I lived in Boerenzij. 'Excellent', I thought at the time, as the daughter of a Frisian farmer and an artist just starting out. Now, twenty-nine years later, I live there still.

Boerenzij neemt de oude benaming voor Rotterdam-Zuid als uitgangspunt. In de vorige eeuw was de naam Boerenzij denigrerend bedoeld voor de rurale arbeidsmigranten en hun gezinnen die in de wijken bij de Rotterdamse havens op de Zuidoever van de Maas gingen wonen. Velen kwamen van ver en verlieten het platteland. Anderen moesten hun boerenland opgeven voor de verstedelijking. Industrialisatie bracht urbanisatie. Het waren de Rotterdammers ten noorden van de rivier de Maas die aan mensen uit Rotterdam-Zuid de bijnaam 'boeren' gaven, wat vooral impliceerde dat ze in hun ogen geen echte stadsbewoners waren. Toen ik in 1992 in Rotterdam kwam wonen en op Zuid een huis vond, werd me verteld dat ik op de Boerenzij woonde. 'Prima!' dacht ik destijds als Friese boerendochter en beginnend kunstenaar. Nu, 29 jaar later woon ik er nog steeds.

PORT CITY

From the end of the nineteenth century the city of Rotterdam annexed more and more of the polders and villages on the south bank of the River Maas, including Charlois and Katendrecht. It was all part of the transition from an agricultural to an industrial economy in which the polder disappeared and workers' neighbourhoods were stamped out of the ground. Slowly but surely, as the Port of Rotterdam expanded, the harbour activities moved to Europoort and the Kop van Zuid faded from view; only the Rhine ships are still berthed in Maashaven. More and more opulent residences along with more hospitality and leisure venues have appeared on the south bank. Meantime, migration continues apace: in 2020 both old and new neighbourhoods in Rotterdam-Zuid were attracting incomers; some came to work in the greenhouses or the building sector, others came to study or to live nearer to friends, still others wanted a home in the city with a panoramic view across the docks. There were also families who ended up here more or less by chance when their original home became unsafe. For decades, against this background, gentrification has been spreading across Rotterdam-Zuid, and is especially visible around Rijnhaven and on Katendrecht. High-rise flats designed by prominent architects and sporting names such as New Orleans, Seattle and Montevideo have appeared on the Wilhelmina Pier. They tower above the converted warehouses, where tobacco and other colonial goods were stored in the past, and which have now been designated as industrial heritage sites. High on the facade of the Pakhuismeesteren building you can still see the inlaid names of the Indonesian islands of Sumatra, Java, Borneo and Celebes. Colonization, globalization and migration lie at the heart of present-day Rotterdam and its international port. On the Wilhelmina Pier are two former departure halls of the Holland America Line – the oldest is now hotel-restaurant New York, and the other, dating from 1949, is the Rotterdam Cruise Terminal. Both are also tourist attractions. It is from these halls that, in the past century, over three million people set sail for the US, Canada, Australia and New Zealand. In these days, people who left their home country to settle abroad were called emigrants. Farming families on my father's side left Fryslân after World War II to build a new life in Wisconsin and California.

The *Boerenzij* art project is about rural migration in Rotterdam-Zuid, with the main focus on the neighbourhoods around Rijnhaven and Maashaven, and bearing in mind that Rotterdam-Zuid is part of the IJsselmonde river island. The aim is to uncover and explore the rural undercurrents in these neighbourhoods via settled migrants, passers-by and newcomers. The result is not, however, conceived as a local document but rather, as Walter Benjamin explains, when he compares micro-analysis to a crystal: the exposure of the structure of a greater dynamic by focusing on a single moment. *Boerenzij*, by creating more space for 'the rural' in the city, challenges us to rethink urban culture. Newcomers were implicitly expected to leave behind their rural knowledge and culture, and local farmers were expected to relinquish their land to make space for urbanization. The time has come for rural culture to reclaim a role in the city and to contribute to the building of a collective future. The way one sees and is willing to see urban landscape is important in the Anthropocene epoch. The city of the future will benefit from other forms of knowledge, which will engender a

DE HAVENSTAD

Vanaf eind negentiende eeuw annexeerde Rotterdam steeds meer de zuidelijker gelegen polders en dorpen op de zuidoever van de Maas, zoals Charlois en Katendrecht. Een transformatie van landbouw naar industrialisatie. De daarbij behorende arbeiderswijken werden in rap tempo gebouwd en polders verdwenen. Door de groei van de Rotterdamse haven verschuift langzaam maar zeker de havenactiviteit naar de Europoort en verdwijnt op de Kop van Zuid uit het zicht; alleen de Rijnaken liggen nog in de Maashaven. Er komt luxer woongenot met meer horeca en vrijetijdsbesteding naar de Zuidoever. De migratie gaat ook door, anno 2020 trekken de oude en nieuwe wijken op Zuid nieuwe bewoners; sommigen komen hier om in de kassen of de bouw te werken, anderen gaan studeren, willen dichterbij vrienden zijn of Randstedelijk wonen met zicht op de havens. Ook zijn er families die hier min of meer toevallig belanden omdat het elders niet veilig was. Ondertussen is de gentrificatie op Zuid al enkele decennia aan de gang, en dat is volop zichtbaar rondom Rijnhaven en op Katendrecht. Zo staan er op de Wilhelminapier woontorens van beroemde architecten, torens die namen dragen als New Orleans, Seattle en Montevideo. Ze toornen uit boven de omgebouwde pakhuizen die tot industrieel erfgoed zijn benoemd; daar was de opslag van tabak en andere koloniale waren. Zo is de bovenrand van Pakhuismeesteren nog versierd met de ingemetselde namen van de Indonesische eilanden Sumatra, Java, Borneo en Celebes. Kolonisatie, globalisatie en migratie zijn de basis van het huidige Rotterdam met wereldhaven. Op de Wilhelminapier zijn van de Holland Amerika Lijn twee vertrekhallen te vinden – de oudste is nu bekend als hotel-restaurant New York en de nieuwere hal uit 1949 is in gebruik als Cruis Terminal Rotterdam. Beide locaties zijn inmiddels toeristische trekpleisters. Via deze vertrekhallen gingen de afgelopen eeuwen meer dan 3 miljoen mensen naar Amerika, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Migranten naar die overzeese landen heten dan nog landverhuizers. Ook Friese boerenfamilies van mijn vaders kant vertrokken naar Wisconsin en California via Rotterdam, ze wilden na de Tweede Wereldoorlog elders een nieuw bestaan opbouwen.

Boerenzij gaat als kunstproject over de rurale migratie op Rotterdam-Zuid, met een focus op de wijken rond de Rijnhaven en Maashaven en wetend dat Zuid een onderdeel is van het riviereiland IJsselmonde. Met het project *Boerenzij* wil ik het rurale leren kennen via de gesettelde migranten, voorbijgangers en nieuwkomers. Toch is het resultaat niet gedacht als lokaal document maar zoals Walter Benjamin uitlegt, als hij het maken van een micro-analyse vergelijkt met een gefaseerde kristal: het focussen op één enkel moment legt de structuur bloot van een grotere dynamiek. *Boerenzij* wil pleiten voor het herzien van de stedelijke cultuur door meer ruimte te maken voor het rurale in de stad. Van nieuwkomers werd immers impliciet verwacht dat zij hun landelijke cultuur en kennis achter zich zouden laten en van de lokale boeren werd verwacht dat ze hun boerenland moesten afstaan om plaats te maken voor de verstedelijking. Het is daarom tijd dat de plattelandscultuur een inhaalslag krijgt in de stad en meebouwt aan een gezamenlijke toekomst. Hoe je het stedelijk landschap ziet en wilt zien, is belangrijk in het antropogeen. De stad van de toekomst heeft baat bij andere vormen van kennis; het herzien van de waardesystemen en de huidige beeldvorming. Want het feit dat voor het eerst in de geschiedenis de wereldbevolking in steden groter is dan op het platteland betekent niet automatisch dat het een overwinning is van de

revised set of values and alternative ways of seeing. For, the fact that, for the first time in history, the urban population exceeds the rural population does not necessarily mean that urbanization has prevailed. Often, rural migration is just one of many consequences of land use and geopolitics. Urban and rural are inextricably intertwined.

ART IN THE CITY

Rotterdam is proud of its modernist and contemporary architecture. The post-war reconstruction programme has conferred on Rotterdam the image of a city that gets on with the job and is home to some much talked-about architectural landmarks. The movement of Boerenzij near Maashaven and Rijnhaven from 'urban periphery' to 'part of the centre' is generating rapid changes in perspective and shifting the dynamics in both informal and institutionalized culture. At the Kop van Zuid we are seeing more and more art institutes and cultural and leisure pursuits. Artists' clusters, creative people and art projects in the cheaper neighbourhoods were much earlier, emerging initially from necessity and later encouraged by urban developers under the influence of *The Rise of the Creative Class* by Richard Florida, which was being widely read around the millennium. Art was deemed to be part and parcel of the new post-industrial economies which the much-acclaimed urbanization would usher in. Hence, the idea that art would strengthen cities economically started to take root in the Netherlands and, not least, in Rotterdam.

That came as no surprise to me for, the art model in which I trained in the Netherlands almost automatically associates high culture with urban and western lifestyles. That was so self-evident that no-one even bothered to articulate it. When I think of the cities and metropolises which have made a mark on the art and culture sector in the thirty-five years that I have been a part of it, it is clear to me that many of them had financial power, the stock markets and leading art fairs included. The art world that I got to know in the mid-1980's – after the second feminist wave and the hippy movement – was a long-standing, entrenched bastion. Then came the fall of the Berlin Wall, globalization gathered momentum, and the argument for more process-based art gained currency. That made the 1990's seem more heterogeneous and I heard new voices from unfamiliar worlds, but even then the instrumentalization of art and art workers and the unassailable demand for a monoculture was lying in wait.

However, the fact remains that, in the Netherlands, increasingly broader groups of creative people are living and working in new and established urban areas. That is good for the humus layer and the quality of life in the city. But how can we nourish that layer of humus if high culture, true to tradition, continues to stifle it? How can gentrification connect with what lives and breathes on the south bank? How do we relate to our history and our image? Who will have a say? Who has a voice? How can something like a shared rural culture, the focus of this project for a year – through the many contexts and languages, visual and otherwise, in which it must be read and interpreted – acquire lasting value in contemporary urban culture?

urbanisatie. Rurale migratie is vaak slechts één van de vele gevolgen van landgebruik en geopolitiek. Stad en platteland zijn onlosmakelijk verweven.

KUNST IN DE STAD

Rotterdam is trots op de modernistische en hedendaagse architectuur. Rotterdammers hebben door de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog het imago van een stad die de handen uit de mouwen steekt en waar spraakmakende architectonische oriëntatiepunten zijn neergezet. Nu de Boerenzij nabij de Rotterdamse Maashaven en Rijnhaven zich beweegt van 'stedelijke periferie' naar 'onderdeel van het centrum', verandert het uitzicht snel en de dynamiek van zowel de informele als de geïnstitutionaliseerde cultuur is in beweging. Op de Kop van Zuid komen steeds meer kunstinstituten en culturele vrijetijdsbestedingen. Kunstenaarsclusters, creatievelingen en kunstprojecten in de goedkopere woonomgevingen waren er nog veel eerder. Dat was eerst uit nood geboren en werd later door de stadsontwikkelaars gestimuleerd, want het boek *The Rise of the Creative Class* van Richard Florida lag rond het millennium op het bureau. Kunst maakte deel uit van de nieuwe economieën die de zo bejubelde verstedelijking met zich mee gingen brengen en de mening dat kunst steden economisch sterker zou kunnen maken, vatte ook in Nederland en niet in de laatste plaats in Rotterdam vlam.

Dat was voor mij niet opzienbarend, want binnen het kunstmodel waarin ik in Nederland ben opgeleid, is vrijwel automatisch aan de stedelijke en westerse cultuur ook de hogere cultuur toegewezen. Dat was destijds zo vanzelfsprekend dat het niet eens werd uitgesproken. Als ik denk aan de steden en metropolen die een stempel drukten op de kunst en cultuursector in de 35 jaar dat ik daar deel van uitmaak, dan bezaten die vaak ook de financiële macht, de beurzen en de markten. Zoals ik de kunstwereld midden jaren tachtig leerde kennen - na de tweede feministische golf en de hippie-cultuur - was dat een zeer traditioneel bolwerk. Dan komt de val van de Berlijnse Muur, zet de globalisering zich door en het pleiten voor kunst die procesmatiger is maakt school. Daardoor lijken de jaren negentig pluriformer en hoor ik nieuwe stemmen uit onbekende werelden, maar ook daar ligt de instrumentalisering van kunst en kunstwerkers en de niet te tackelen vraag naar een monocultuur op de loer.

Blijft staan dat in Nederland steeds bredere groepen creatieve makers in (nieuwe) stedelijke gebieden zijn gaan wonen en werken; dat is goed voor de humuslaag en de leefbaarheid van een stad. Maar hoe kunnen we de humuslaag blijven voeden als de hogere cultuur die traditiegetrouw blijft overrulen? Hoe kan de gentrificatie aansluiten op wat er al leeft op de Zuidoever? Hoe willen we omgaan met onze geschiedschrijving en ons imago en wie mag daarin spreken? Wie heeft een stem? Hoe kan zoiets als bijvoorbeeld een gedeelde rurale cultuur, waar we ons in dit project een jaar lang op konden concentreren – door de vele contexten en (beeld)talen waarin het moet worden gelezen en geïnterpreteerd - van blijvende waarde zijn in de hedendaagse stedelijke cultuur?

MYVILLAGES

My work with Myvillages (founded in 2003) has led me to spend several months of the year working with farmers and villages in rural areas. The main focus is on Europe, for that is where I was raised and spent my formative years. Rotterdam is my home base but the fact that I am not there all that often set me thinking (intensified later by COVID-19). Events were first set in motion in 2017 when I received an invitation from Anke Bangma, artistic director of TENT, to think about and set up a second participative project in Rotterdam, following on from NEsTWORK in Manifesta 1 in 1996. Thinking about Rotterdam did me good. It enabled me to apply my farming knowledge, my working methods and the concepts developed in Myvillages to the observations and interactions at Boerenzij. I embarked on an exploratory mission to determine how a central culture can be stretched from the 'periphery' to establish a shared space where exchange of knowledge, meetings and visualization can take place.

One welcome piece of news is that, in the new millennium, questions about the non-human, the Anthropocene epoch and the current food chains have acquired priority in art, design and architecture. In Europe the political culture is also turning its attention to the climate; this winter saw the launch of the *New European Bauhaus*, a new initiative by the European Union that will link the cultural sector to the Green Deal. Institutionally, rural practices and lifestyles are also appearing more frequently; in 2020 the Guggenheim in New York mounted *Countryside, The Future*, an exhibition dedicated to the visions of Rem Koolhaas and the AMO team. In 2018-19 the research project *The Rural: Contemporary Art and Spaces of Connection* was important for Myvillages because of the extensive knowledge we shared with the Istanbul Biennale and the Whitechapel Gallery in London and the new work we were able to produce.

Given the climate targets and the current prospects, that is certainly welcome news. But why did it not happen sooner? We have known for decades that something needed to change and, indeed, the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) was set up as early as 1988. Are globalization and the absence of ties with the land too attractive for the cultural sector? Should we look at our urban-oriented cultural sector from a different perspective?

This renewed attention to 'the rural' has taken a strange detour. It is as if, in the migration from countryside to cities, rural culture was initially largely ignored only to be reintroduced later in the cultural field as an ecological, spatial, cultural and sometimes even – in the footsteps of populist politicians – a political problem. In that case 'the rural' is naively regarded as an outsider who can exercise a negative influence on the global urban culture. The perception of rural culture as 'different', out-of-date or underdeveloped must therefore be displaced, without eschewing the reality.

RURAL MINDSETS

Boerenzij does not aim to be objective, but to show with subjective micro-histories that the urban and the rural are bound together not only by primary industry, agriculture and natural resources but also by migrated rural cultures.

MYVILLAGES

Ik ben door mijn werk met de groep Myvillages (opgericht in 2003) meerdere maanden per jaar op het platteland, en werk daar met boeren en dorpen. De nadruk ligt op Europa want daar ben ik opgegroeid en gevormd. De stad Rotterdam is mijn thuishaven, maar ik ben er niet vaak en dat heeft me aan het denken gezet. (En dat werd later versterkt door COVID-19). Het begon in 2017 met de uitnodiging van Anke Bangma, de artistiek directeur van TENT, om over een lokaal project na te denken en daarmee na NEsTWORK in Manifesta 1, in 1996, het tweede participatieve project in Rotterdam op te mogen zetten. Nadenken over Rotterdam heeft me goed gedaan. Het maakte het mogelijk om mijn boerenkennis, manier van werken en de concepten ontwikkeld met Myvillages mee te nemen in de observaties en interacties op de Boerenzij. Het is een verkenning om te kijken hoe vanuit de 'periferie' een centrale cultuur kan worden opgerekt, een gezamenlijke ruimte waar kennisuitwisseling, ontmoeting en visualisatie plaats kan vinden.

Goed nieuws is dat er in het nieuwe millennium in zowel kunst, design als architectuur vraagstukken over de non-human, het antropogeen en de huidige voedselketens prioriteit kregen. In Europa is er ook cultuurpolitieke aandacht voor het klimaat. Deze winter is het New European Bauhaus aangekondigd, een nieuw initiatief van de Europese Unie dat de culturele sector aan de Green Deal wil koppelen. Ook institutioneel duikt het rurale vaker op. In het Guggenheim in New York opende in 2020 *Countryside, The Future* waar de visies van Rem Koolhaas en het AMO-team werden tentoongesteld. Voor Myvillages was in 2018-19 het researchproject *The Rural: Contemporary Art and Spaces of Connection* belangrijk, omdat we met de Istanbul Biënnale en de Whitechapel Gallery in Londen veel kennis deelden en nieuw werk mochten produceren. Gezien de klimaatdoelen en de huidige vooruitzichten is dat goed nieuws. Maar waarom niet eerder? We weten al decennia dat er iets moet veranderen en al in 1988 werd het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) opgericht. Is de globalisering en het niet grondgebonden zijn te aantrekkelijk voor de culturele sector? Moet er anders naar onze urbaan georiënteerde culturele sector worden gekeken?

Er zit natuurlijk een rare omweg in die hernieuwde aandacht voor het platteland. Bij rurale migratie naar steden wordt de plattelandscultuur aanvankelijk meestal genegeerd om dan later opnieuw te worden geïntroduceerd in het culturele veld als een ecologisch, ruimtelijk, cultureel en soms zelfs - in de voetsporen van de populistische politici - als een politiek probleem. Daarmee is het rurale gewoon neergezet als een buitenstaander die de mondiale stedelijke cultuur op negatieve wijze kan beïnvloeden. De waardering van de plattelandscultuur als 'anders', ouderwets of niet goed ontwikkeld moet daarom op de helling. Zonder de realiteit te schuwen.

RURALE MINDSETS

Boerenzij wil niet objectief zijn, maar met subjectieve micro-geschiedenissen laten zien dat het urbane en rurale niet alleen door de primaire industrie, agricultuur en grondstoffen verbonden zijn, maar ook door de gemigreerde rurale culturen.

Mijn besef dat de rurale mindsets op den duur worden opgeslokt bij migratie naar de stad, ontstond in 2017

It was in Guangzhou and Jakarta in 2017 that I first became aware that rural mindsets are eventually swallowed up through migration to the cities. I had brought along a prepared moleskin to Guangzhou and we took it with us when we went out in the evenings as a means of striking up a conversation with the locals. There, in that metropolis, workers who made bags, clothes and shoes in workshops during the day could tell me all about life below the soil in the Chinese countryside. In Jakarta I visited a group of women who were working on urban farming, encouraged and paid for by the government. There was scarcely any memory or knowledge of crop-growing there because migration from the countryside to the city had taken place several generations previously. This made me seriously wonder what a city does with rural knowledge and culture. I became curious about Rotterdam-Zuid, a relatively young part of Rotterdam. There you can certainly still find people from generations that have come directly from the countryside. I too am a rural migrant and, as a farmer's daughter, I know only too well that the countryside never leaves you. I wondered if other Rotterdammers felt the same way, so I looked for people with rural knowledge and culture. I started with participative art techniques and captured, collected and tested representation techniques. It began with open invitations for 'rural people', drawers and artists.

APPROACH

The multifaceted and subjective angle that an art project like *Boerenzij* adopts is an important part of the approach. As an exercise in perspective, I suggested a guided fantasy. First, visualize a round

in Guangzhou en Jakarta. In Guangzhou had ik een geprepareerd mollenvelletje bij me en we gingen daarmee in de avonden de straat op om met bewoners aan de praat te raken. In die miljoenenstad konden arbeid(st)ers die overdag in werkplaatsen tassen, kleding en schoenen maakten me van alles vertellen over wat er op het Chinese platteland onder de grond leeft. In Jakarta bezocht ik een groep vrouwen die zich bezighielden met door de stad gestimuleerde en betaalde *urban farming*. Herinneringen aan of kennis over het verbouwen van gewassen was er nauwelijks, omdat de migratie van het platteland naar de stad meerdere generaties geleden al had plaatsgevonden. Daardoor vroeg ik me sterk af: Wat doet een stad met de rurale kennis en cultuur? Zo werd ik nieuwsgierig naar Rotterdam-Zuid, als relatief jong deel van Rotterdam. Zeker is dat daar nog veel mensen te vinden zijn die behoren tot de generaties die rechtstreeks van het platteland komen. Zelf ben ik natuurlijk ook een rurale migrant en als boerendochter weet ik dat het platteland je altijd bijblijft. Ik vroeg me af of dit ook geldt voor andere Rotterdammers, dus zocht ik naar mensen met rurale kennis en cultuur. Ik ging aan de slag met participerende registrerende kunsttechnieken, verzamelmethoden en testte representatie technieken. Het begon met open oproepen voor Rotterdamse 'boeren', tekenaars en kunstenaars.

AANPAK

Het meervoudige en subjectieve perspectief dat een kunstproject als *Boerenzij* inneemt, is een belangrijke insteek. Als perspectiefoefening stel ik daarom voor een geleide fantasie te doen; visualiseer een ronde taart met vele lagen, ik zie

multi-layered cake, a rainbow cake perhaps, but any round layer cake will do; fly above it in your mind's eye and look down at the cake as a circular object on the table; cut a slice and put it on a plate so that you get a clear view of the different layers. Then pretend you are a fly, and land on the edge of the plate. What you see is a mountain, a bit of a mess, because the edge is ragged. Your view of the mountain and the layers is determined largely by your vantage point. You can climb this mountain and start eating – or you can pick out and concentrate on the layer that appeals to you most.

Boerenzij deliberately eschews the helicopter view as a means of depicting the movements of rural migration. Instead, it introduces a mental space 'the rural' which it explores together with others. The non-verbal communication and self-editing of all information and images are what constitute the challenge in this project. Participative creation and conceptualization are constantly required. There is no ready-made method that leads straight from concept to realization or to a comprehensive picture. We have no idea what we will encounter along the way, who and what we will meet.

As initiator and artist, I am of course a determining factor in this project, which begins with a simple question and some information on the first flyer: 'Who comes from a rural village? TENT and artist Wapke Feenstra are looking for rural migrants and people from farming backgrounds in Rotterdam-Zuid'. This kind of appeal offers rich potential for responses and unexpected encounters, but it also closes many doors. By asking people about their rural background, I ignore those aspects that tend to take precedence here, such as nationality, ethnicity and religious faith. Suddenly, diverse groups have something in common and an opportunity emerges for a shared space. I was amazed by the diverse and fragmented nature of that space in Rotterdam. My own living environment surprised me again and again. The rural migrants in Boerenzij turned up at different moments, came from very different countries of origin, and retained their memories in different native languages. Not everyone felt inclined to identify with the countryside. If your forefathers were enslaved to work on plantations you may not wish to associate yourself with tending the land and farming culture.

Of course, my own history, physique and gender played a key role in *Boerenzij*. I am a white woman who grew up in Fryslân and who, at the age of sixty-one, presents herself as a farmer's daughter on the flyers for this project. Like everyone else I am, of course, much more than this, and we have so much more to offer our city of Rotterdam. Yet, not everyone can and will step up to the plate. Not everything can or should be visible. In *Boerenzij* I encountered pride in rural origins but I also saw shame, pain and anxiety. Even so, the 'rural', whether visible or hidden, forms an integral part of the Port of Rotterdam and its culture.

een Indonesische spekkoek voor me, maar elke gelaagde ronde taart is goed; vlieg er in gedachten overheen, vanuit het vogelvluchtperspectief zie je de taart als een cirkel op de tafel staan; dan snijdt *Boerenzij* een klein puntje uit de taart en legt dat op een bordje; het puntje ligt op de zij en je ziet vanuit de lucht de verschillende lagen liggen. Ga nu als een vlieg op de rand van het gebaksbordje zitten en je ziet een berg, een wat rommelige berg, want het snijden is niet zo netjes gedaan. Hoe je de berg en de lagen ziet wordt vooral bepaald door waar je zit te kijken. Je kunt deze berg ook beklimmen en lukraak wat gaan eten. Of juist eerst goed kijken wat een aantrekkelijke laag is en daar dan blijven hangen.

Boerenzij kiest nadrukkelijk geen vogelvlucht perspectief om de bewegingen van rurale migratie in beeld te brengen, maar introduceert een mentale ruimte "het rurale" en wil die samen met anderen verkennen. De niet-verbale communicatie en het zelf moeten editen van alle informatie en beelden is de uitdaging van dit project. Participerend creëren en conceptualiseren is voortdurend nodig. Er is geen methode die rechtstreeks van concept naar realisatie of een overzichtelijk plaatje leidt. We weten immers niet wat er komen gaat. Wie en wat we aan zullen treffen.

Als initiator en kunstenaar ben ik natuurlijk een bepalende factor in dit project. Dat begint al door een simpele vraag te stellen en wat informatie op de eerste flyer te zetten; "Wie komt er van een Boerendorp?, TENT en kunstenaar Wapke Feenstra zoeken plattelandsmigranten en 'boeren' op Rotterdam-Zuid". Deze oproep opent een wereld aan mogelijke antwoorden en onverwachte ontmoetingen, maar sluit ook vele wegen af. Door mensen naar hun rurale achtergrond te vragen, negeer ik zaken die gewoonlijk de boventoon voeren op Zuid: zoals nationaliteit, etniciteit en religie. Verschillende groepen krijgen daardoor opeens iets gemeenschappelijks, er ontstaat de mogelijkheid van een gedeelde ruimte. Hoe enorm divers én gefragmenteerd die ruimte in Rotterdam was, heeft me overweldigd. Mijn eigen leefomgeving verraste me telkens weer. De rurale migranten op de Boerenzij arriveerden op andere momenten, komen uit heel verschillende herkomstlanden, en bewaren hun herinneringen in verschillende thuistalen. Daarbij wil niet iedereen zich met het platteland identificeren. Als je een afstammeling bent van een tot-slaaf-gemaakte, die gedwongen op plantages moest werken wil je je misschien niet identificeren met het werken op het land en de boerencultuur.

Dat mijn eigen geschiedenis, lichaam en gender ook een leidende rol heeft gespeeld op de Boerenzij is een feit. Ik ben een witte vrouw die in Fryslân opgroeide, die zichzelf op 61 jarige leeftijd in het kader van dit project op de flyers en de website als boerendochter presenteert. Ik ben natuurlijk zoveel meer, net zoals iedereen zoveel meer is en we onze stad Rotterdam zoveel meer te bieden hebben. Toch kan en wil niet iedereen naar voren stappen. Niet alles kan en mag zichtbaar worden. Op de Boerenzij kwam ik naast veel trots op de plattelandswortels, ook schaamte, pijn en angst tegen. Blijft staan dat het rurale zowel zichtbaar als verscholen een onlosmakelijk deel is van havenstad Rotterdam en haar cultuur.

HOW WE MADE BOERENZIJ VISIBLE

Drawing

One of my preferred working methods is drawing, anything from a rough sketch to a detailed and realistic depiction. Most of the drawing sessions were private, but the *en plein air* events were public and reminiscent of the nineteenth-century tradition of drawing outdoors. Artists turned up enthusiastically to commit the landscape (or cityscape) to paper.

Kitchen table chats

People came together in community centres, private homes or my own studio. A few tangible objects and memories that had been retained or brought along from elsewhere were placed on a table. Sometimes we sketched a map or a drawing of a yard or a village, or we talked about crops, local practices and landscapes. The encounters were shaped and recalled in the objects and various drawings.

Geological animation

Farmers know their soil. An animation was compiled in the drawing style of geologists to show how the current soil structure had come into being.

Drawing on the quay

Invitations on flyers, messages online, and requests to drawing clubs persuaded more than one hundred people to turn up for public drawing sessions on the quays at Maashaven and Rijnhaven. *Boerenzij* drawing classes were also held regularly on the quays.

Kale with toppings

To get better acquainted, six farmer's meals were organized, most of them in my studio, but sometimes we were guests in a community centre or a canteen. Poems were read aloud, a still life was created, harvest songs were sung, coffee beans were roasted, more drawings were made, and people caught up.

Farm visits

Visits were paid to city farms and two working farms south of Rotterdam. We were given guided tours and demonstrations and we organized tasting sessions.

Balcony scenes

The views across the harbours from the balconies and roof gardens of high-rise flats are private, so we challenged the residents and owners to share their own particular view by making a drawing. Rotterdam artists who specialized in realistic techniques took drawing to new heights. We framed the results and exhibited them in TENT.

The exhibition features in the essay 'With and Through Boerenzij' on page 170 written by the Turkish curator Kevser Güler, who visited TENT on the last Sunday of the exhibition and saw *Boerenzij*.

HOE MAAKTEN WE DE BOERENZIJ ZICHTBAAR

Tekenen

Ik zet graag tekenen in als werkmethode, van een krabbel-schetsje tot een uitgewerkte tekening die realistisch het uitzicht toont. De tekensessies waren meestal besloten en privé, maar het *en plein air* tekenen aan de haven was openbaar voor het publiek en echoot de negentiende-eeuwse traditie van het buitentekenen. Kunstenaars trokken er graag op uit om het (stads)landschap vast te leggen.

Keukentafelgesprekken

Dit zijn ontmoetingen in wijkruimtes, woonhuizen of in mijn studio, waarbij een paar tastbare objecten en herinneringen die zijn bewaard of meegenomen van elders op tafel liggen. Soms schetsten we een plattegrond of een tekening van het erf of een dorp. Of we praatten over gewassen, gebruiken en het landschap. De objecten en wat tekeningen zijn de registraties van onze gesprekken.

Geologische animatie

Boeren kennen hun grond, daarom is in de tekenstijl van geologen, een animatie gemaakt die het ontstaan van de huidige bodem toont.

Tekenen op de kade

Via oproepen met flyers, onlineberichten en het benaderen van tekengroepen kwamen ruim honderd mensen tekenen op de kades van Maashaven en Rijnhaven. Er waren ook regelmatig *Boerenzij*-tekenlessen op de kades georganiseerd.

Boerenkool met toppings

Om elkaar te leren kennen is er zes keer een etentje georganiseerd. Meestal in mijn studio, en soms waren we te gast in een wijkzaal of kantine met keuken. Daar is poëzie voorgedragen, een stilleven gemaakt. We hebben oogstliederen gezongen, koffie geroosterd, nog meer getekend en bijgepraat.

Boerderijbezoeken

Stadsboerderijen en twee boerderijen ten zuiden van Rotterdam zijn bezocht. We kregen rondleidingen, demonstraties en organiseerden proeverijen.

Balkonscenes

Het uitzicht op de havens vanuit de woontorens of dakterrassen is privé. Daarom hebben we bewoners en eigenaren uitgedaagd hun huidige uitzicht te delen door het vast te laten leggen in een tekening. Rotterdamse kunstenaars die zich specialiseerden in realistische technieken brachten het tekenen naar nieuwe hoogten. De resultaten hebben we ingelijst en geëxposeerd in TENT.

De tentoonstelling is in het essay 'Met en door Boerenzij' op pagina 170 beschreven door de Turkse curator Kevser Güler. Ze kwam de laatste zondag van de tentoonstelling naar TENT en zag de *Boerenzij*.

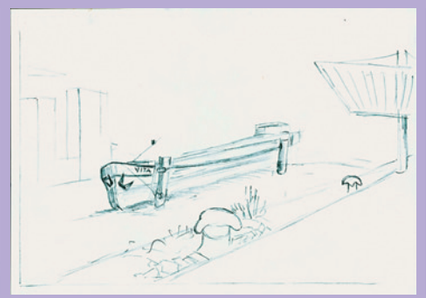

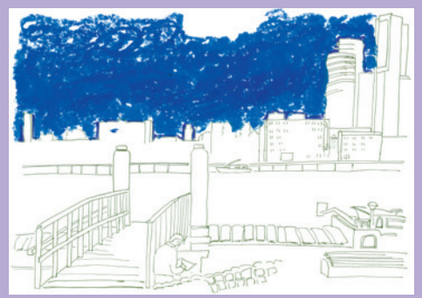

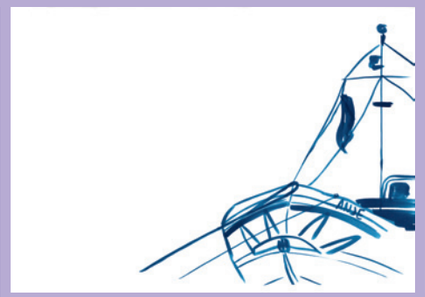

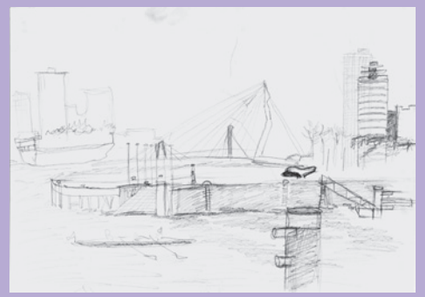

Kirsten van de Meent
Evianne van den Heuvel

Johan Steller
Marien Doornenbal

Robert Schell
Sabien Imming

Betelhem
Remty Elenga

Cees van de Weg
Emma Cordes

Claudia Remerie

Jacqueline van Vugt
Coen Wieman

Lars Bijl

Coen Wieman
Remty Elenga

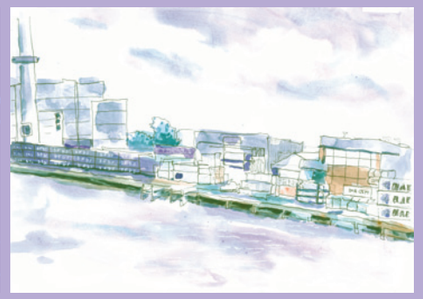

Amber Ooms
Peter Flohr

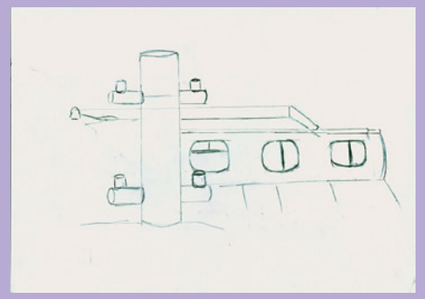

Lars Bijl
Silia Karsbergen

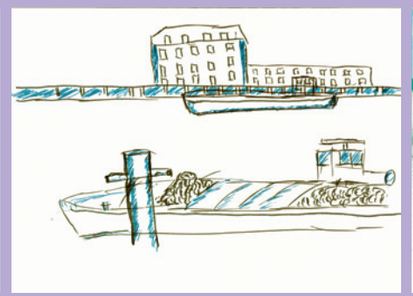

Frits Schouten
Peter Flohr

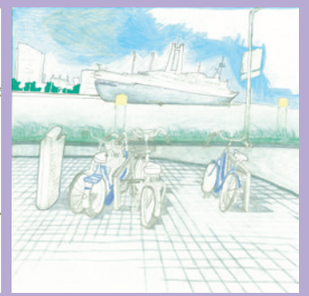

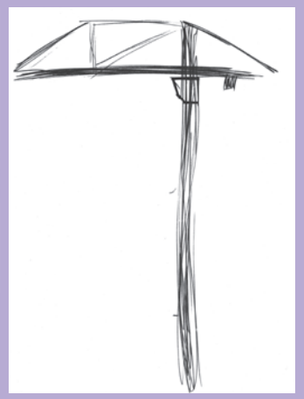

Margreet Killian
Naomi van der Veen

Lars Bijl

Emma Cordes
Rosa Emond

Rafaella Huizenga
Rabia Baskaya

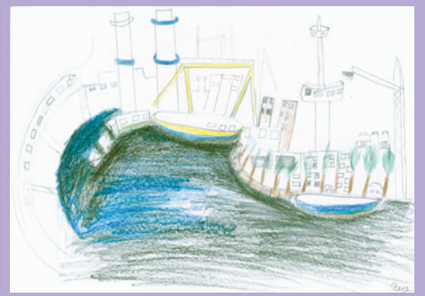

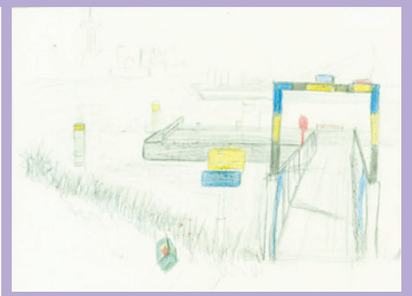

Gele Hailu
Robert Schell

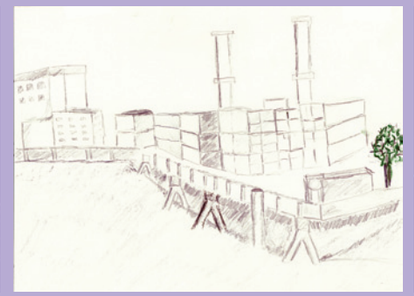

Frits Schouten
Fairouz

Johan Steller
Anoniem

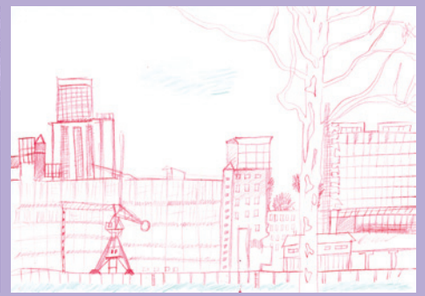

Remty Elenga
Beatriz Montero

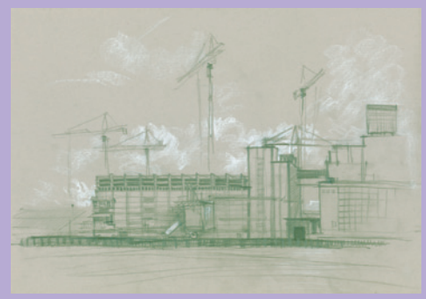

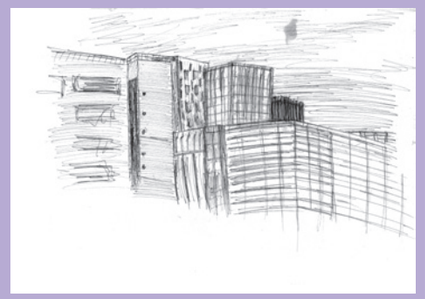

Andie Wieringa
Popescu Oana-Beatrice
Nicole Traas

Esther van der Graaf
Milah van Zuilen

Chiara Ermers
Amber Ooms

Jeffrey de Bruin
Christine de Kort

Bogdán Bikics
Jacqueline van Vugt

Daniel
Gele Hailu

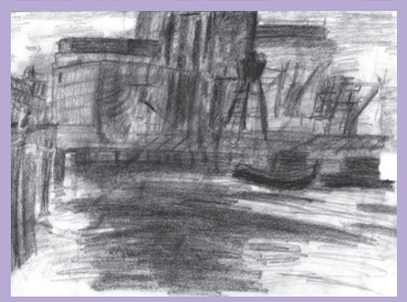

Anke van Doorne
Marien Doornenbal

Lana en Rehaset
Hannah van der Heide

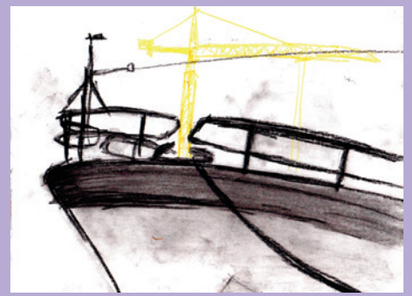

Amber Ooms
Sabien Imming

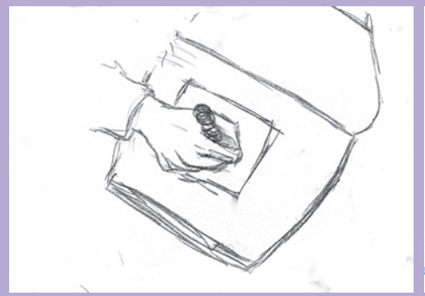

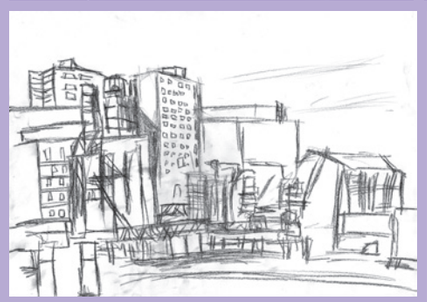

Emma Cordes
Emma Cordes

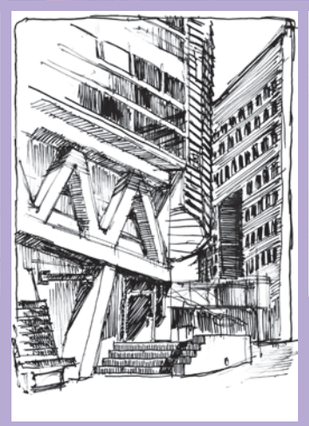

Sabien Imming
Johan Steller

Claudia Remerie
Tsega, Yemane & Loes

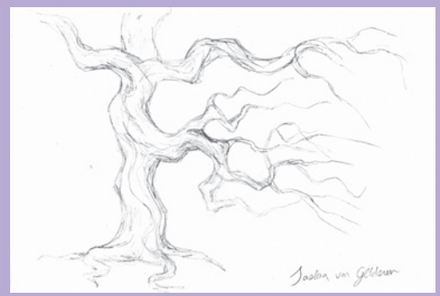

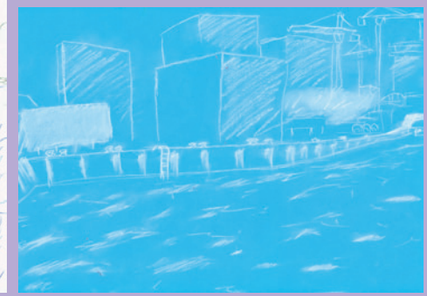

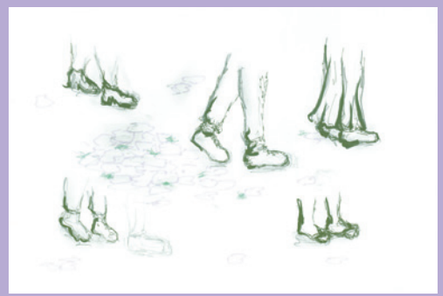

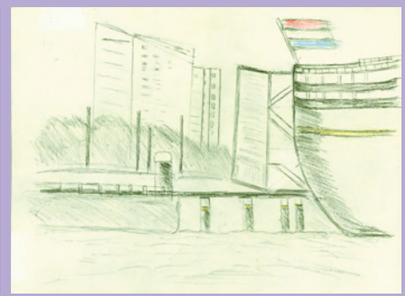

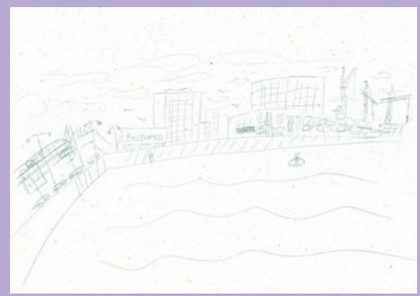

Peter Flohr
Inez Vierdag

Anoniem
Silia Karsbergen

Saskia van Gelderen
Tessa

Evianne van den Heuvel
Dimitra Efraimidou

Anoniem
Popescu Oana-Beatrice

Kees Proper
Lars Bijl

"…in the exhibition is a large pedestal which traverses the space lengthwise and where objects from various regions and parts of the world are displayed. The pedestal creates the impression of a ship entering or leaving Rotterdam, as if implying the constant movement of objects and people," writes Kevser Güler.

"…in de tentoonstelling staat een grote sokkel die de ruimte in de lengte doorkruist en waar de voorwerpen uit verschillende regio's en werelddelen worden uitgestald. De sokkel wekt de indruk van een schip dat Rotterdam binnenvaart of verlaat, alsof het de voortdurende beweging van objecten en mensen impliceert," schrijft Kevser Güler.

The objects are gifts and loans which came from people's homes, sheds or allotments. They are pictured along with the names of the owners and some information on their origin and use. Together with film stills, environmental sketches and memory maps, they guide us through The Rural Side.

De voorwerpen zijn giften en bruiklenen, ze kwamen tevoorschijn uit woonhuizen, schuren of volkstuintjes. De namen van de eigenaren staan erbij vermeld met wat informatie over herkomst en gebruik. Samen met filmstills, omgevingsschetsen en herinnerings-plattegronden gidsen ze ons door de Boerenzij.

Irene Heinsbroek

20 ml milk samplers.
Melkmonsternemers van 20 ml.

The lactodencimeter tests if milk has been diluted with water.
De lactodencimeter is er om te testen of melk niet is aangelengd met water.

The Unster, a hanging scale for weighing milk buckets.
De Unster, een hangweegschaal gebruikt voor het wegen van de melkemmers.

Irene is the daughter of a milk sampler and has inherited some of her father's equipment. He had a laboratory at home from 1936 till 1954.

Irene is de dochter van een melkmonsternemer en heeft wat van haar vaders werkgerei geërfd. Hij had van 1936 tot 1954 een laboratorium aan huis.

Stamps for sketching the markings from dairy cattle.
Stempels voor het schetsen van de markeringen van melkvee.

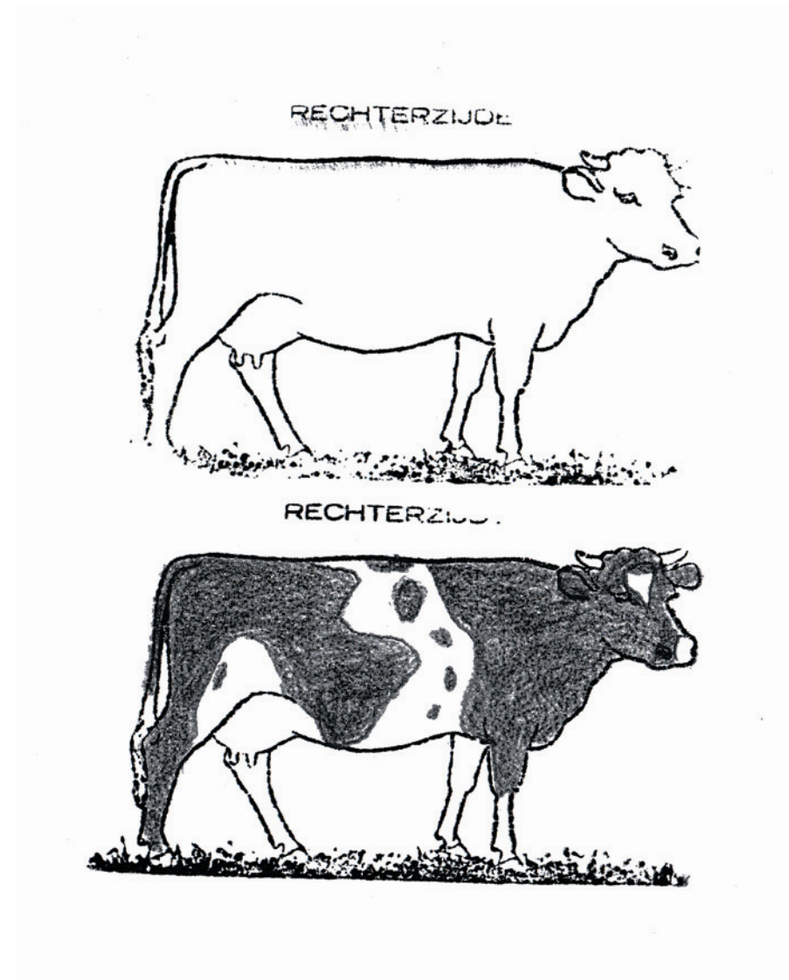

Irene and Wapke stamp cows and calves.
Irene en Wapke stempelen koeien en kalveren.

The living room overlooks the Erasmus Bridge.
De woonkamer kijkt uit op de Erasmusbrug.

Dutch farmers identified cattle with a sketch of the markings.
Nederlandse boeren legden de identiteit van vee vast door een schets van het vlekkenpatroon.

Artist: Peter Flohr
Balcony: Charloisse Hoofd, 21st floor
Owner: Irene Heinsbroek

Tekenaar: Peter Flohr
Balkon: Charloisse Hoofd, 21ste verdieping
Eigenaar: Irene Heinsbroek

Cow horns from the province of Zuid-Holland.
Koeienhoorns uit de provincie Zuid-Holland.

In Ethiopia livestock can also be useful for working the land.
In Ethiopië kan het vee ook nuttig zijn om het land te bewerken.

The rattle of a snake from Deer Trail, Colorado, USA.
De ratel van een slang uit Deer Trail, Colorado, USA.

"Walking and moving herds of cattle keeps snakes away," says Gele Hailu. "That's what makes Hamar in Southern Ethiopia such a good place to camp."

"Het lopen en bewegen van een kudde vee houdt slangen uit de buurt," vertelt Gele Hailu. "Bij de Hamar in Zuid-Ethiopia kun je daarom goed kamperen."

oerenzij

Ponder hook, wooden hook used to tighten ropes in order to secure the loose load on the farm cart.
Made in the 1920's and used until 1972.
Ponderhaak, houten haak waarmee touwen worden aangespannen om de losse lading op de boerenwagen vast te zetten.
Gemaakt in de jaren 20 en gebruikt tot 1972.

Leo Vaandrager

"The cart was loaded with hay, straw, beets and all kinds of agricultural produce which we then brought home. To Charlois."

"De wagen werd vol geladen met hooi, stro, bieten en allerlei landbouwproducten en die brachten we dan naar huis. Naar Charlois."

The dairy farm had to move to Hellevoetsluis in 1972, due to urban expansion. A new residential area had been drawn on the city map. On Vaandrager's farmland.

Het melkveebedrijf moest in 1972 verhuizen naar Hellevoetsluis, als gevolg van stadsuitbreiding. Op de stadsplattegrond was een nieuwe woonwijk ingetekend. Op Vaandrager's boerenland.

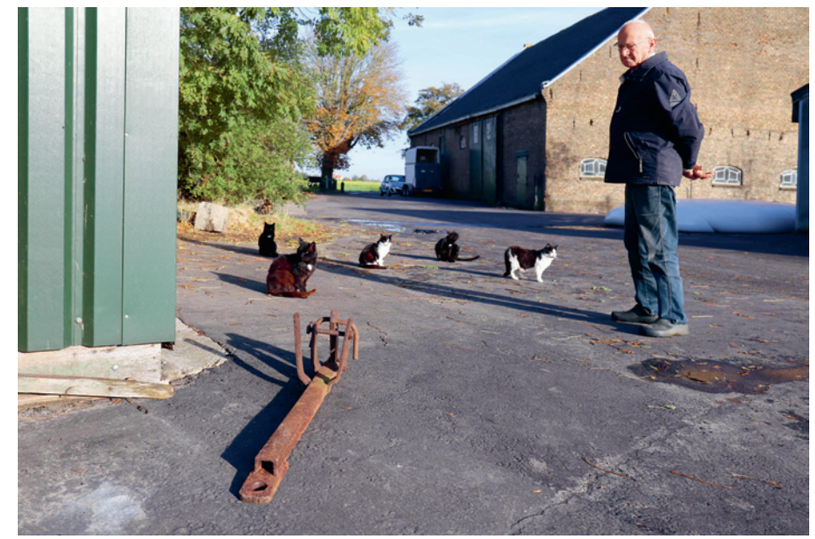

The farm cart in front of the Rotterdam farmhouse was taken to Hellevoetsluis and placed in the yard there.
The cart was pulled by horses until 1950, then came the Ford Dexta.
De boerenwagen die hier voor de Rotterdamse boerderij staat, ging mee naar Hellevloetsluis en staat daar op het erf.
De wagen is tot 1950 door paarden voortgetrokken, daarna kwam de Ford Dexta.

Two-horse shaft, because the cart is sometimes too heavy for one horse.
Tweepaards-zwing, omdat de boerenwagen soms te zwaar is voor één paard.

Iron accessory for attaching a cart to a tractor. Leo's own design for his first tractor.
Made in 1950 by the blacksmith in IJsselmonde, Leo's brother-in-law Leen van Leeuwen.
IJzeren accessoire om een boerenwagen aan een tractor te bevestigen. Leo's eigen ontwerp voor zijn eerste tractor.
In 1950 gemaakt door de smid in IJsselmonde, zijn zwager Leen van Leeuwen.

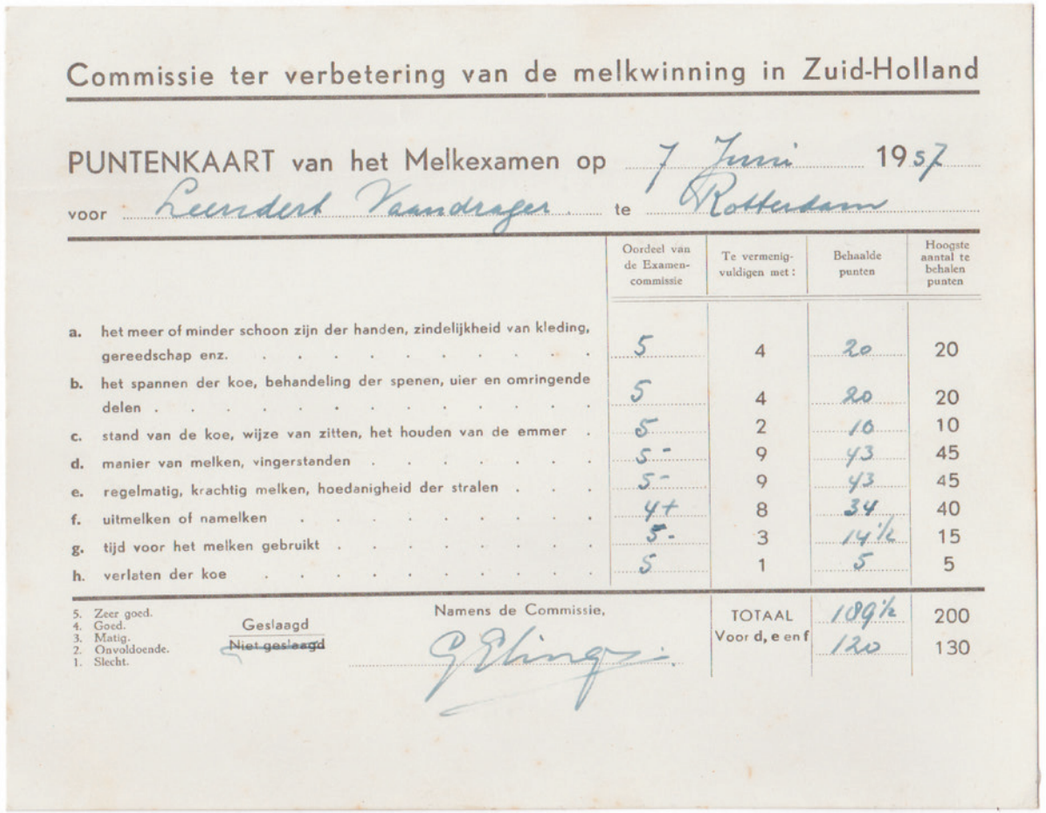

Commissie ter verbetering van de melkwinning in Zuid-Holland

PUNTENKAART van het Melkexamen op 7 Juni 1957

voor Leendert Vaandrager te Rotterdam

	Oordeel van de Examen-commissie	Te vermenigvuldigen met:	Behaalde punten	Hoogste aantal te behalen punten
a. het meer of minder schoon zijn der handen, zindelijkheid van kleding, gereedschap enz.	5	4	20	20
b. het spannen der koe, behandeling der spenen, uier en omringende delen	5	4	20	20
c. stand van de koe, wijze van zitten, het houden van de emmer	5	2	10	10
d. manier van melken, vingerstanden	5-	9	43	45
e. regelmatig, krachtig melken, hoedanigheid der stralen	5-	9	43	45
f. uitmelken of namelken	4+	8	34	40
g. tijd voor het melken gebruikt	5-	3	14½	15
h. verlaten der koe	5	1	5	5
		TOTAAL	189½	200
		Voor d, e en f	120	130

5. Zeer goed.
4. Goed.
3. Matig.
2. Onvoldoende.
1. Slecht.

Geslaagd
~~Niet geslaagd~~

Namens de Commissie,
G. Klinger

The scorecard for Leo Vaandrager's hand-milking exam on 7 June 1957.
A: Hand cleanliness. Cleanliness of clothing, implements and such.
B: Harnessing the cow, treatment of the teats, udder, and surrounding parts.
C: Position of the cow, sitting posture, holding the bucket.
D: Milking technique, finger positions.
E: Regular, strong milking, type of flow.
F: Job finished or unfinished.
G: Milking time.
H: Leaving the cow.

Scythe and hook used for the grain and pea harvest between 1925 and 1950.
You hold the hook in the left hand and mow the grain with the scythe in the other.
Zicht en pikhaak die van 1925 tot 1950 gebruikt is voor de koren- en erwtenoogst.
Men houdt de pikhaak in de linkerhand en maait rechts onderlangs met de zicht.

His first tractor was less than 30 HP and drove 16 km per hour.

Zijn eerste trekker was nog geen 30 PK en reed 16 km per uur.

John Deere toy tractor, a gift from South African farmer's daughter Carina and her husband Geno, who brought it from Somerset West.
John Deere speelgoedtrekker, een cadeau van de Zuid-Afrikaanse boerendochter Carina en haar man Geno, die het meebrachten uit Somerset West.

At Buytenhof Farm in Rhoon we learn about grafting fruit trees, proper pruning and targeted fertilization.
The tour is synchronously translated into Moroccan.
Op de Buytenhof in Rhoon leren we over het enten van fruitbomen, goed snoeien en gericht bemesten.
De rondleiding wordt synchroon vertaald in het Marokkaans.

Neighbourhoods replaced the river landscape, but in Rhoon, south of the motorway that leads to the Europoort harbours, you will find farms along narrow river dykes, with meadows and fruit trees.

Het rivierenlandschap is vervangen door woonwijken, maar in Rhoon ten zuiden van de snelweg naar de Europoort Havens zijn er boerderijen langs smalle rivierdijken, met weilanden en fruitbomen.

Blossom in Rhoon.
Bloesem in Rhoon.

Aicha Bounjoua

In CultuurWerkplaats Tarwewijk stories emerge about food cultivation, cooking, milking and mountain dwellings with courtyards.

In de CultuurWerkplaats Tarwewijk komen verhalen los over voedselteelt, koken, melken en berghuizen met binnenplaatsen.

Aicha bought the teapot in Morocco around 2000, but it is much older. This decorative piece is used for loose tea.
De theepot kocht Aicha rond het millennium in Marokko, maar de pot is veel ouder. Dit sierstuk wordt gebruikt voor losse thee.

Aziza Loubai

A traditional salt, pepper and cumin holder that Aziza brought with her from the region around Rabat. If there is meat on the table, you will find this condiment next to it.
Een traditionele zout, peper en komijn set. Aziza kocht het in de omgeving van Rabat. Als er vlees op tafel staat, dan hoort dit ernaast.

Washing your hands before and after eating is important. This jug, filled with water, was placed in the living room, with soap in the round holder.
Voor en na het eten de handen wassen is belangrijk. Vroeger stond deze kan, gevuld met water, in de woonkamer, met wat zeep op het ronde plaatje.

Memories of the fig trees in Ain Zohra in the Moroccan Rif region.
Herinneringen aan de vijgenbomen in Ain Zohra in het Marokkaanse Rif-gebied.

The best way to drink water is from unglazed earthenware, especially if it has stood overnight. It stays cooler too.
Water drinken uit een ongeglazuurd kopje is het beste, vooral als het daar een nacht in heeft gestaan. Het blijft daarin ook koeler.

Tini van de Wetering

My father did most of the work himself. "Don't outsource too much," he said, "because then you can keep the money yourself".

Mijn vader deed zoveel mogelijk zelf. "Niet teveel uitbesteden", zei hij, "want dan kun je het geld ook zelf houden".

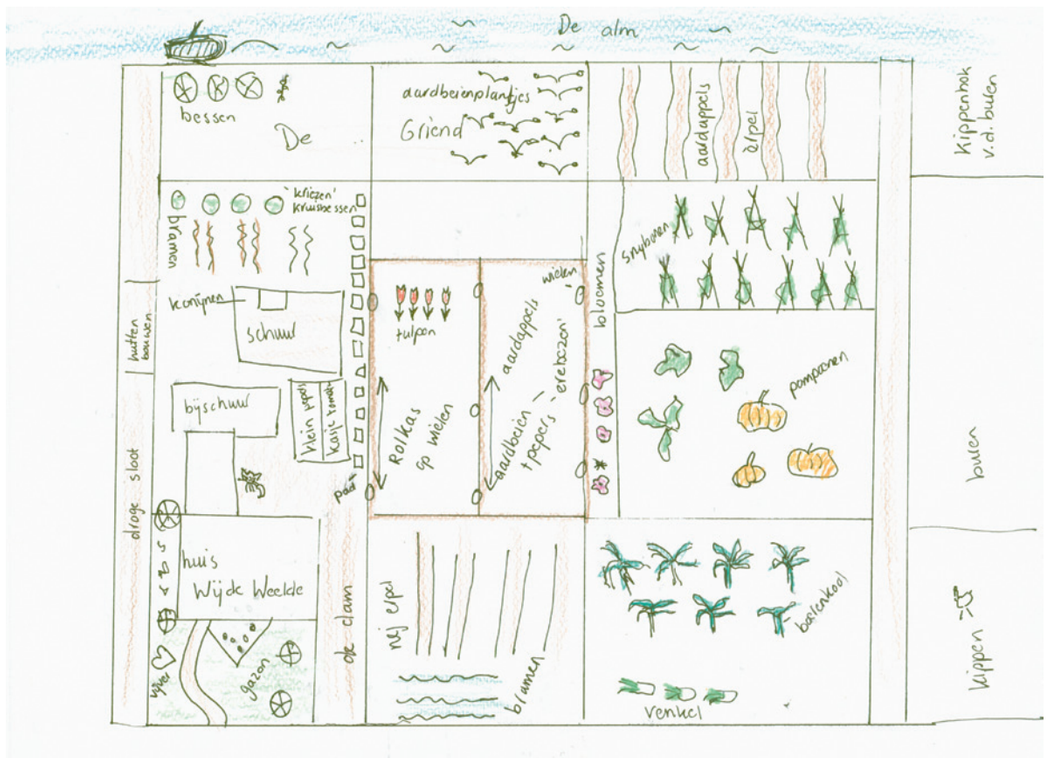

Map of the market garden.
Plattegrond van de tuinderij.

Tini grew up in Uitwijk, near her parents' market garden where she would help out by filling this box with freshly picked strawberries, and occasionally would have a taste.
Tini groeide op in het Brabantse Uitwijk bij de tuinderij van haar ouders en natuurlijk help je dan mee. Aardbeien plukken in dit houten kistje en dan af en toe even proeven.

She gave this hoe to her father because it loosens up the soil nicely with little effort.
She inherited the hoe when her father passed away.
Deze schoffel gaf ze aan haar vader omdat je er met weinig inspanning de aarde mooi rul mee kunt maken. Ze kreeg de schoffel terug toen hij stierf.

A potato basket.
Een aardappelmand.

In 2017 a book about her parents was compiled with photographer Renata Rakolcai.
Met fotograaf Renata Rakolcai maakte Tini in 2017 een boek over haar ouders.

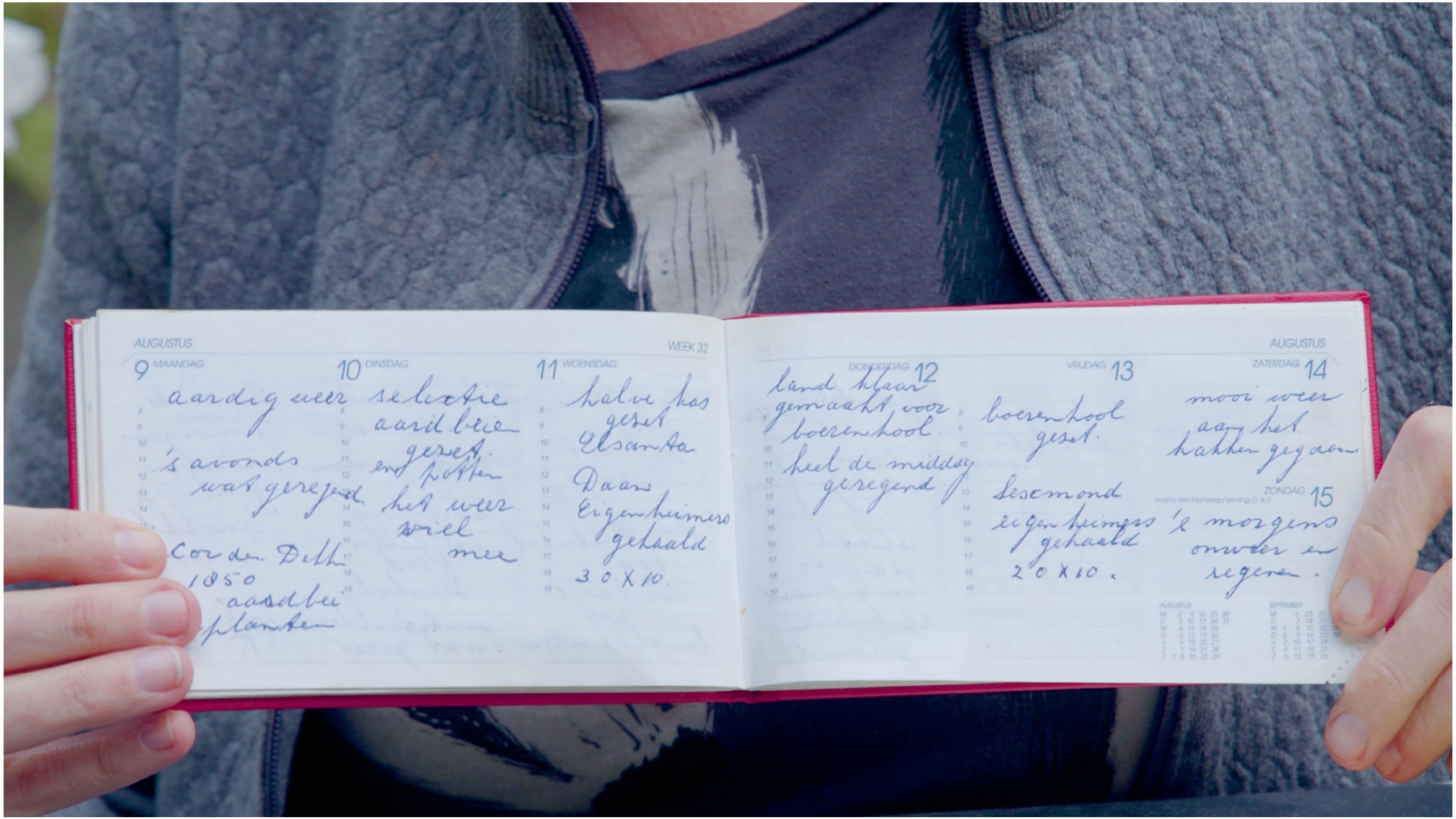

Every day her mother kept a note in these booklets of the weather, the crops, which supplier or greengrocer came by, and what they paid.

In dit soort boekjes hield haar moeder elke dag alles bij; het weer, de gewassen, welke leverancier of groenteboer er langskwam, en wat de prijs was.

De Zandweg

When the allotment is prepared for winter, the space around the compost bins is tidied up and all large branches go into the chopper.

Met het winterklaar maken van de volkstuin wordt er opgeruimd rond de compostbakken en gaan alle grote takken in de hakselaar.

"My father's hoe and thistle extractor."
"De schoffel en disteltrekker van mijn vader."

The public drawing classes were in autumn and spring.
De openbare tekenlessen vonden plaatst in de herfst en het voorjaar.

Public drawing class.
Buitentekenles.

"… We're all different. Thank God.
So we can all learn from each other.
Thank God.
Be unique, be yourself. Be blessed,
be fruitful.
Togetherness. Thank you."

"… We zijn allemaal anders. Goddank.
Dat we daar met zijn allen van kunnen leren.
Goddank.
Wees uniek, wees jezelf. Wees gezegend, wees
vruchtbaar.
Saamhorigheid. Dank u wel."

A quote from Dory Jansen from her spoken word poetry, as performed in April 2019 in the canteen of the allotment complex De Zandweg.
Een citaat van Dory Jansen uit haar spoken-word optreden van april 2019 in de kantine van Volkstuin Vereniging De Zandweg.

Early April on De Zandweg.
Begin April op De Zandweg.

Artist: Ceraldo Suijkerbuijk
Tekenaar: Ceraldo Suijkerbuijk

Austrian saffron.
Oostenrijkse safraan.

Beaver traces.
Beversporen.

Japanese Sasage Beans.
Japanse Sasage Bonen.

Artist: Jeroen de Jong
Tekenaar: Jeroen de Jong

Floor Snels

Paper made from plant remains and seeds from the allotments.
Papier gemaakt van plantenresten en zaden uit de volkstuinen.

Nazrina Rodjan

The yard in Suriname as remembered by her mother Bea Jaddoe.
Het erf in Suriname zoals haar moeder Bea Jaddoe het herinnert.

Awara
Awara

Her mother grows sopropo in the vegetable garden in Rotterdam-Zuid. Nazrina draws them and learns about growing Surinamese crops.

Haar moeder kweekt sopropo in de groentetuin op Rotterdam Zuid. Nazrina tekent deze na en leert over het kweken van Surinaamse gewassen.

Sopropo
Sopropo

Bakove
Bakove

Tayer
Tayer

Bea Jaddoe worked from a young age, just ten years old, on the land in Suriname. She got up at four in the morning and went to work with a machete (katlies) or a sickle. They had humus-rich sandy soil and grew sugar cane, asparagus beans, taro, aubergines, rice and sopropo. Lemons, apples, olives and oranges came from the trees.There were also awara palms and bakove plants.

Bea Jaddo werkte in Suriname al van jongs af aan op het land, sinds haar tiende. Ze stond om vier uur 's ochtends op en ging aan het werk met een kapmes (*katlies*) of een sikkel. Ze hadden een humusrijke zandgrond en verbouwden suikerriet, kouseband, tayer, aubergines, rijst en sopropo. De citroenen, appels, olijven en sinaasappels hingen aan de bomen. Ook stonden er awara-palmen en bakoveplanten.

Kees Biesbroek

The family motto hangs on the notice board in the workshop: "The clog-maker is the sculptor in rural communities." Kees Biesbroek's great-grandfather started a clog factory in Rijsoord in 1890, at the time an international artists' village. Even the artists wore his clogs because wooden shoes offer the best protection against cold and water.

De lijfspreuk van de familie hangt op het prikbord in de werkplaats: "De klompenmaker is de beeldhouwer van het platteland." De overgrootvader van Kees Biesbroek begon in 1890 een klompenmakerij in Rijsoord, destijds een internationaal kunstenaarsdorp. Zelfs de kunstenaars droegen zijn klompen omdat klompen de beste bescherming bieden tegen kou en water.

Clogs are made from willow or poplar.
Klompen worden gemaakt van wilg of populier.

"These are growth rings, they are placed vertically in relation to the sole."
"Dat zijn de jaarringen, en die moeten rechtop in de zool staan."

Just two of the more than 220,000 clogs that Kees has made since 1952.
Slechts twee van de meer dan 220.000 klompen die Kees maakte sinds 1952.

Geological Animation
Geologische Animatie
6'42"

Farmers have extensive knowledge of the top layer of the Earth's crust, the all-important, uppermost 20 to 30 centimetres – knowledge which has been accumulated through years of experience and from wisdom passed down through the generations. *Boerenzij* residents, many from far afield, live on former farmland that was later developed for construction. First, the harbours were excavated and the surrounding polder land was elevated; then construction sand was added along with left-over rubble from bombardments or urban development. We are going to dig a bit deeper for, beneath that superimposed material and the clay layer, is a metres-deep layer of peat. Local home owners know this only too well, for continuous spells of drought in recent years have caused a decline in the groundwater level and exposed the timber pile foundations to degradation and decay. These timber piles rest on the robust floor of the North Sea, once a steppe landscape where mammoths roamed. All this underlying information comes from the Archaeological Research Office (Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken, BOOR) in Rotterdam. Together we looked at the results of recent drillings carried out in Katendrecht and Charlois. One drilling took place at the site of Huize Katendrecht (1315-1340), a three-storey mansion that stood majestically on the dyke and which, according to local legend, was cursed by the wife of the owner in an act of revenge for the ill-treatment she had suffered from her husband. What we know for sure is that the entire Riederwaard polder was inundated by a succession of flash floods with, in some places, the water rising from two sources, the North Sea and the Rivers Maas and Rijn. The animation guides you through 27,000 years of soil formation and is summarized in the following 18 screenshots.

Boeren weten veel over de toplaag van de aardkorst, de zo belangrijke bovenste 20 tot 30 cm – kennis die is vergaart door jarenlang gebruik en door wijsheid die van generatie op generatie is doorgegeven. De Boerenzij bewoners, velen komen van elders, wonen op voormalige landbouwgronden die later geschikt zijn gemaakt voor bebouwing. Eerst werden de havens uitgegraven en daarmee is het omliggende polderland opgehoogd; vervolgens werd er bouwzand aan toegevoegd, samen met puin van oorlogsgeweld of stadsontwikkeling. Wij graven wat dieper, want onder die opgebrachte grond en de kleilaag ligt een metersdikke veenlaag. Dat weten huiseigenaren maar al te goed. Want door de aanhoudende droogte van de laatste jaren is het grondwaterpeil gedaald, komen houten heipalen droog te staan en die gaan rotten. Palen die op de onderliggende stevige Noordzeebodem steunen, daar waar ooit de mammoets liepen. Al deze diepliggende informatie komt van het Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR). We keken samen naar boorstaten die recent in Katendrecht en Charlois zijn gemaakt. Eén boorstaat is gemaakt op de locatie van Huize Katendrecht (1315-1340), een drie verdiepingen hoog huis dat statig aan de dijk stond. Het huis werd vervloekt door de mishandelde vrouw-des-huizes vertelt de mythe. Zeker is dat in een reeks wilde overstromingen de gehele Riederwaard polder ten onder ging. Water kwam soms van twee kanten, vanaf de Noordzee en via de rivieren. De animatie leidt ons door 27.000 jaar bodemvorming en wordt samengevat in de volgende 18 screenshots.

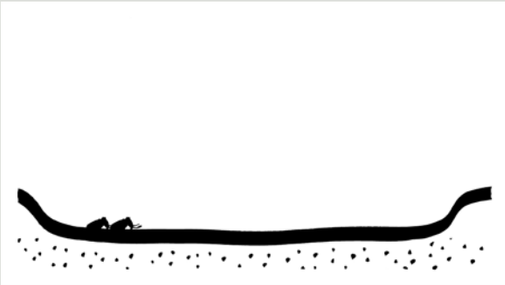

27,000 years ago, the wide basin in which the delta landscape later developed was a cold and windy expanse of sand.

27.000 jaar geleden is het brede bekken waarin later het deltalandschap zal ontstaan, een winderige en koude zandvlakte.

Skeletal remains of many generations of mammoths lie buried beneath Rotterdam.

Skeletresten van vele generaties mammoeten liggen begraven onder Rotterdam.

The sudden and rapid rise of European meltwater brings regular flooding, leaving behind a layer of clay sediment.

De plotselinge en snelle stijging van Europees smeltwater zorgt regelmatig voor overstromingen en laat wat kleislib achter.

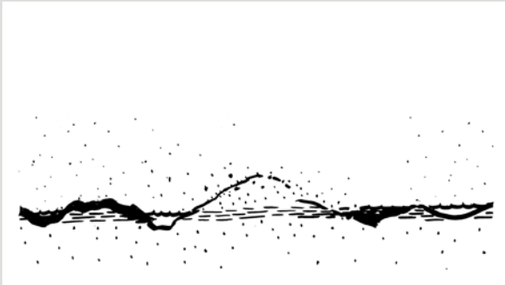

Around 9,000 B.C. dunes form here and there in a meandering landscape.

Rond 9.000 voor Chr. ontstaat er af en toe een stuifduin in een meanderend landschap.

Vegetation appears on the dunes and in the Stone Age hunter-gatherers settle there.

De duinen krijgen steeds meer begroeiing en in de steentijd vestigen zich daar jager-verzamelaars.

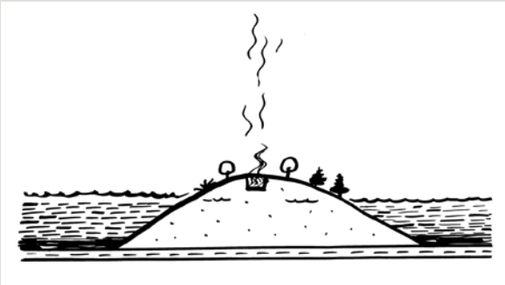

Cremations are carried out on uninhabited dunes. The meandering water deposits clay between the dunes.

Crematies zijn op een zandduin waar niemand woont. Het meanderende water laat een kleilaag ontstaan rondom de zandduinen.

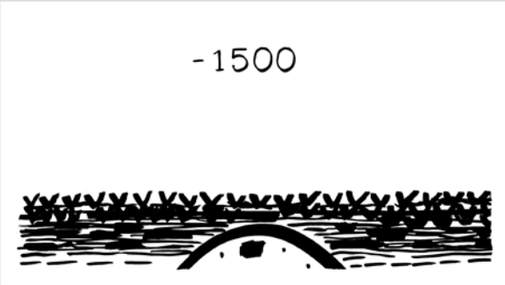

Not a soul in sight on the marshy peatlands, just lots of rain.

Geen mens te bekennen in het drassige moerassige veengebied. Wel heel veel regen.

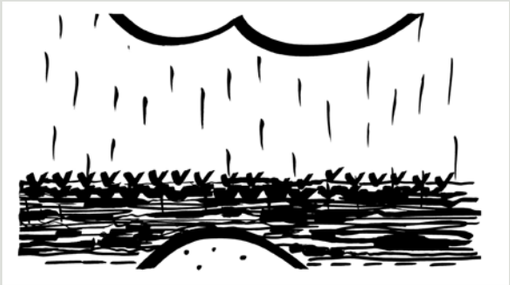

Moisture, vegetation and water create a thick layer of peat, overlaid with clay sediment.

Nattigheid, begroeiing en water, zo ontstaat een dikke veenlaag, die wordt afgedekt met wat kleislib.

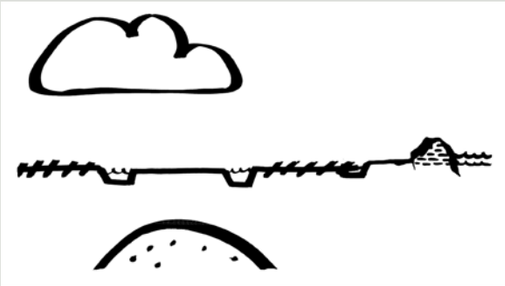

In the twelfth century people started settling on the clayey banks. The first farmers drained the land with ditches, trenches and dykes.

Vanaf de twaalfde eeuw wordt er op de kleiige oevers gewoond, de eerste boeren draineren het land met slootjes, greppels en dijken.

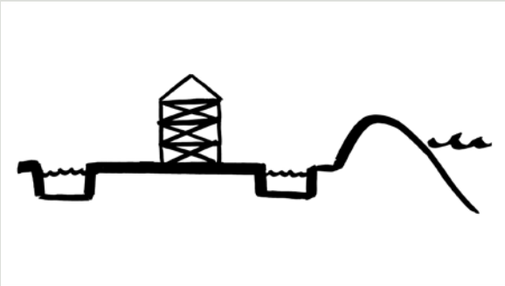

The Riederwaard is complete and wide moats are dug around Huize Katendrecht.

De Riederwaard is af en rond Huize Katendrecht graaft men brede grachten.

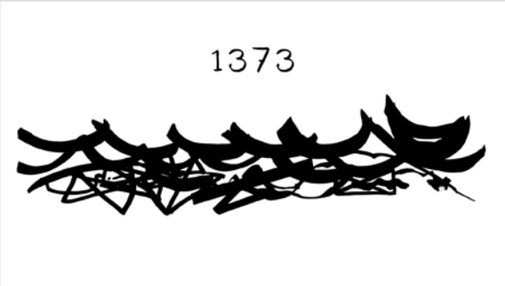

Then everything goes wrong; the polder is hit by one flood after another and all is lost.

Dan gaat alles mis. De polder wordt getroffen door de ene overstroming na de andere en alles gaat verloren.

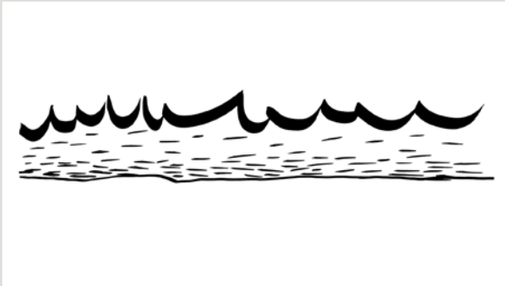

The water spreads freely, leaving a layer of clay sediment behind.

Het water heeft vrij spel en door de overstromingen groeit de kleilaag.

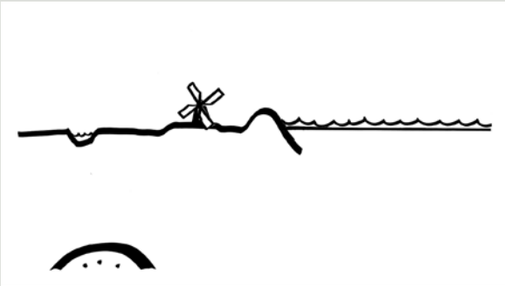

In the early-fifteenth century people started building polder windmills in the Netherlands and, little by little, the land was drained.

In het begin van de vijftiende eeuw werd de poldermolen in Nederland geïntroduceerd en het land werd stapsgewijs weer drooggemalen.

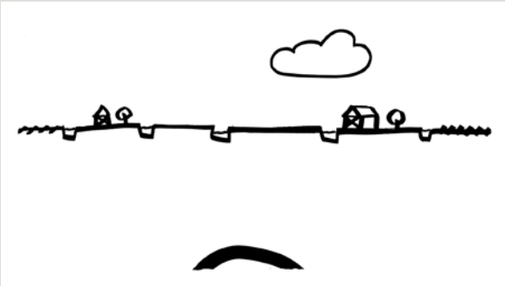

Agricultural land and polders, mixed farming, villages, roads and the occasional country house.

Boerenland en polders, gemengde bedrijven, dorpen, straatwegen en een enkel buitenhuis.

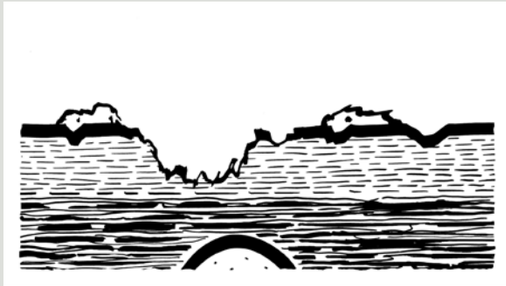

Excavations start for Maashaven and Rijnhaven at the end of the nineteenth century.

Eind negentiende eeuw begint het graven van Maashaven en Rijnhaven.

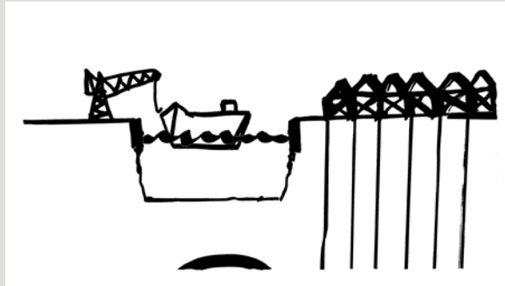

Ships come and go and the first neighbourhoods appear.

Schepen komen en gaan en de eerste wijken ontstaan.

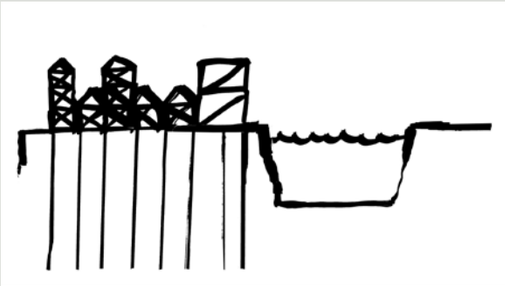

Factories, depots, warehouses and multi-storey homes.

Fabrieken, loodsen, pakhuizen en woonhuizen met meerdere verdiepingen.

2020 the Wilhelmina Pier, also known as Manhattan on the Maas.

2020 de Wilhelmina Pier oftewel Manhattan aan de Maas.

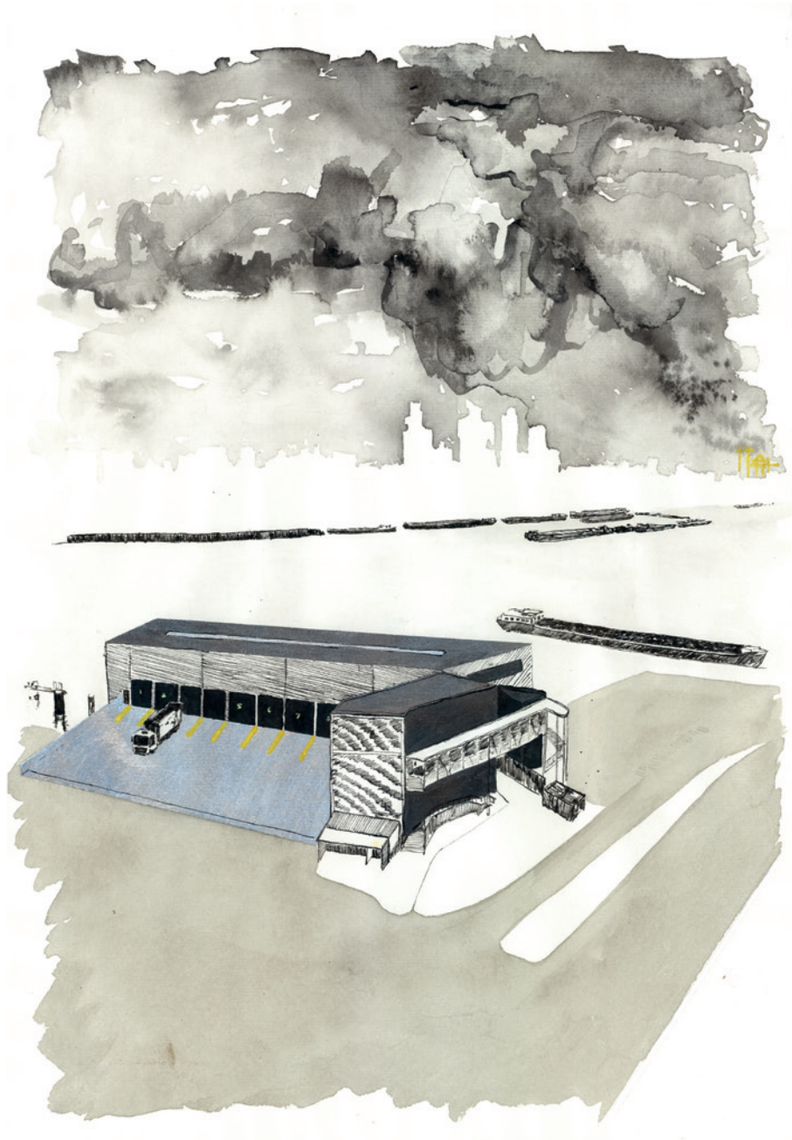

Artist: Justin Wijers
Balcony: UFO-Restaurant Doklaan
Owner: Hennie van der Most & Paula Vermeeren

Tekenaar: Justin Wijer
Balkon: UFO-Restaurant Doklaan
Eigenaar: Hennie van der Most & Paula Vermeeren

Artist: Tânia Alexandra Cardoso
Balcony: Queen of the South
Owner: Marchel & Cristina van Luik

Tekenaar: Tânia Alexandra Cardoso
Balkon: Queen of the South
Eigenaar: Marchel & Cristina van Luik

Artist: Jeroen JJ Graus
Balcony: roof Maassilo
Owner: Creative Factory
Participant: Isabelle ter Schiphorst

Tekenaar: Jeroen JJ Graus
Balkon: dak Maassilo
Eigenaar: Creative Factory
Participant: Isabelle ter Schiphorst

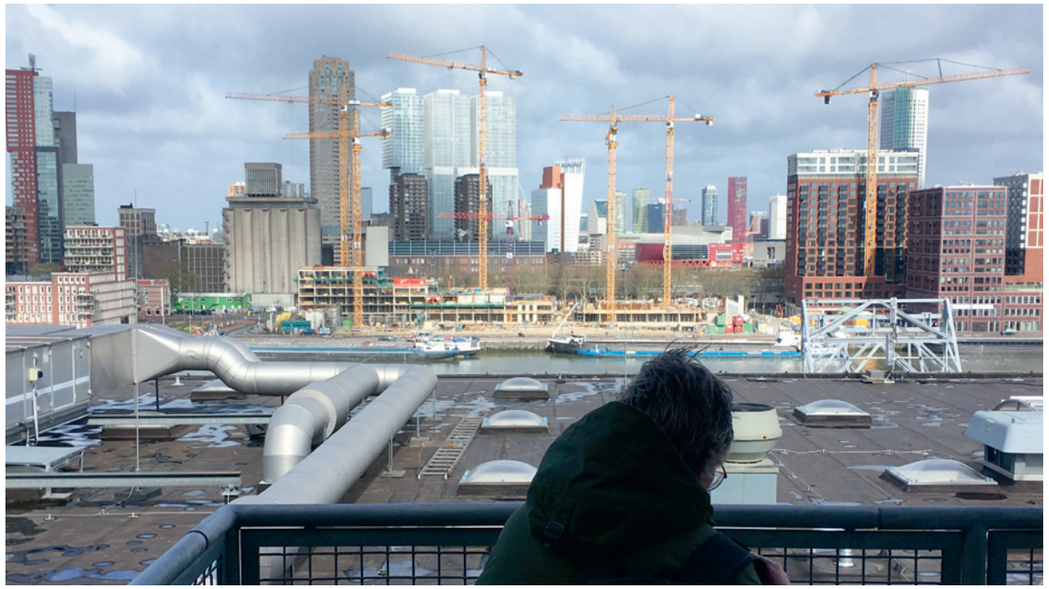

Artist: Tânia Alexandra Cardoso
Balcony: Maashavenflat, 10th floor
Owner: Eric G. Dullaert

Tekenaar: Tânia Alexandra Cardoso
Balkon: Maashavenflat, 10de verdieping
Eigenaar: Eric G. Dullaert

Artist: Bas van Loon
Balcony: Maashavenkade
Owner: Lot Piscaer & Jelle Alten

Tekenaar: Bas van Loon
Balkon: Maashavenkade
Eigenaar: Lot Piscaer & Jelle Alten

Artist: Rowanne Settels
Balcony: Meneba Maashaven
Owner: Meneba (MEelfabrieken der NEderlandsche Bakkerij)
Participant: Connie Goud

Tekenaar: Rowanne Settels
Balkon: Meneba Maashaven
Eigenaar: Meneba (MEelfabrieken der NEderlandsche Bakkerij)
Participant: Connie Goud

Barges come and go laden with grain; 4,750 tons of grain can be unloaded every day. Almost everything in the factory is automated and every day 50 to 75 trucks and 26 shipping containers leave the factory to deliver flour to the customers.

Binnenschepen met graan varen af en aan, er kan 4.750 ton graan per dag worden gelost. In de fabriek is bijna alles geautomatiseerd en elke dag verlaten 50 tot 75 trucks en 26 zeecontainers de fabriek met meel zoals de klant het heeft besteld.

"In my village, Brinta cereal with milk became a popular farmer's breakfast because there was a lot of milk and no bakery."
"In mijn dorp was Brinta met melk een populair ontbijt omdat er veel melk was en geen bakkerij."

The Meneba factory inside and from the street side.
Inkijk in de Meneba fabriek en vanaf de straatzijde.

Kerem & Hande

Yogurt carrier.
Yoghurt draagzak.

"Fresh Turkish yogurt is what we missed when we came to the Netherlands to study. So we make our own with Dutch milk; a Rotterdam yogurt that tastes like home."

"We misten de Turkse verse yoghurt toen we naar Nederland kwamen om te studeren. Dus gingen we onze eigen yoghurt maken met Nederlandse melk; een Rotterdamse yoghurt die smaakt naar thuis."

Every week yogurt is freshly made in the cheese and dairy workshop of Kinderboerderij De Kooi.
During open days, visitors can taste the Luwia Yoghurt.
In de kaas- en zuivelwerkplaats van Kinderboerderij De Kooi wordt de yoghurt elke week vers gemaakt.
Tijdens open dagen kunnen bezoekers Luwia Yoghurt proeven.

Rianne Andeweg

Pig feed bucket.
Varkens voeremmer.

This is the feed bucket of Blond Arie & Slow Japie (†2013), two pigs Rianne and others from Katendrecht took care of for a season. As planned in the art project by PeerGrouP and Rotterdamse Oogst, the pigs ended up on the menu, but under protest.

Dit is de voeremmer van Blonde Arie & Slome Japie (†2013), de varkens die Rianne met andere Katendrechters een seizoen lang verzorgde. Zoals gepland in het kunstproject van PeerGrouP en Rotterdamse Oogst kwamen de varkens gewoon op het menu, maar wel onder protest.

Their logbook, the menu, an ear tag and a few teeth.
Hun logbook, het menu, een oormerk en wat tanden.

Gele Hailu

When Gele moved to Rotterdam from the agropastoral land of the Hamar in Ethiopia he brought along the snake branch he had painted.

Gele nam de door hem beschilderde slangentak mee uit Ethiopië toen hij van het agropastorale land van de Hamar naar Rotterdam verhuisde.

In Rotterdam he found suitable branches on the streets and in the park.
In Rotterdam vond hij geschikte takken op straat en in het park.

Saying: 'I don't have anyone to help me, don't leave me alone, God.'
Spreuk: 'Ik heb niemand die me helpt, laat me niet alleen, God.'

Hamar bead necklace.
Hamar kralenketting.

String instrument.
Snaarinstrument.

Zoë Cochia

"My father carved them from pieces of wood. He called them Floarea, Petruta and Ion, those are Romanian names. They are very dear to me and have humour I think."

"Mijn vader heeft ze uit restjes hout gesneden. Hij noemde ze Floarea, Ion en Petruta, dat zijn Roemeense namen. Ze zijn me heel dierbaar en hebben humor denk ik."

These wooden figures were made by Zoë's father Dorin Cochia.
Deze houten figuren zijn gemaakt door Zoë's vader Dorin Cochia.

She received these Romanian *opinci* from the artist Ion Ghita: newly made traditional farmer's shoes in her size.
Ze kreeg deze Roemeense *opinci* van kunstenaar Ion Ghita: nieuw gemaakte traditionele boerenschoenen in haar maat.

Zoë collects ceramic plates from the town of Horezu in Romania. The potters scratch their name on the back in the still wet clay, because each piece is unique.
Zoë verzamelt keramische borden uit het Roemeense Horezu. De pottenbakkers krassen op de achterkant hun naam in de nog natte klei, want elk stuk is uniek.

Boerenzij
BOERENZY
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ
BOERENZIJ

In the NIFFO Recycle Studio young people made 'welcome signs' for the Boerenzij, their (new) home.
In de NIFFO Recycle Studio maakten lokale jongeren 'welkomstborden' voor de Boerenzij, hun (nieuwe) thuis.

Koemar Khargi

As a child Koemar was often found in the fields near Paramaribo. He used this sickle in the rice fields.
Koemar was als kind vaak op de velden nabij Paramaribo te vinden. Deze sikkel gebruikte hij op de rijstvelden.

Maintenance of locks along the Suriname River.
Sluizenonderhoud langs de Surinamerivier.

'Sea and air freight to the Caribbean' is emblazoned across the facade at Dordtselaan. All sorts of goods, from wheelchairs to long-lasting foodstuffs, are packed in Koemar Shipping boxes by the family and friends of people in Suriname and the Antilles. Collection campaigns are organized to provide rural schools in Nickerie with perfectly good furniture that people in Rotterdam no longer want.

"Zee en luchtvracht naar Caribische gebieden" staat er op de gevel aan de Dordtselaan. Hier worden allerlei goederen - van rolstoel tot houdbare levensmiddelen - door particulieren in Koemar Shipping dozen gepakt voor transport naar familie en vrienden in Suriname en de Antillen. Er worden inzamelingsacties georganiseerd om plattelandsscholen in Nickerie te voorzien van hier afgedankte, maar nog prima bruikbare meubels.

Photographs from the 1950s - which Frank Kanhai has selected from Willem van de Poll's photo archive - bring memories to life in Maasveld care home.

Met foto's uit de jaren vijftig - die Frank Kanhai heeft geselecteerd uit het fotoarchief van Willem van de Poll - halen we herinneringen op in verzorgingstehuis Maasveld.

This photo brought the Hindu wedding to life and prompted a dance demonstration (from behind the walker).
Deze foto bracht de Hindoestaanse bruiloft tot leven en ontlokte een dansdemonstratie (van achter de rollator).

Ko de Kok

As a child, Ko would dig in his parents' yard in Lewedorp to find treasures like these, mostly waste from his great grandparents' grocery store.

Als kind ging Ko graven op het erf van zijn ouders in Lewedorp (Zeeland) en vond deze schatten. Waarschijnlijk afval afkomstig van de kruidenierswinkel van zijn overgrootouders.

Bullet casings.
Kogelhulzen.

Broken pipes.
Gebroken pijpenkoppen.

Lewedorp bottles.
Lewedorp flesjes.

Artist: Ko de Kok
Balcony: Maashaven Noordzijde
Owner: Olette Hamer & André Maaskant

Tekenaar: Ko de Kok
Balkon: Maashaven Noordzijde
Eigenaar: Olette Hamer & André Maaskant

The resident decided with the artist on the angle they found most interesting to put on the drawing.

De bewoner bepaalde samen met de kunstenaar welke hoek het interessantst was om te tekenen.

Artist: Rowanne Settels
Balcony: Maashaven Oostzijde
Owner: Theo Thonissen & Paulina van den Berg

Tekenaar: Rowanne Settels
Balkon: Maashaven Oostzijde
Eigenaar: Theo Thonissen & Paulina van den Berg

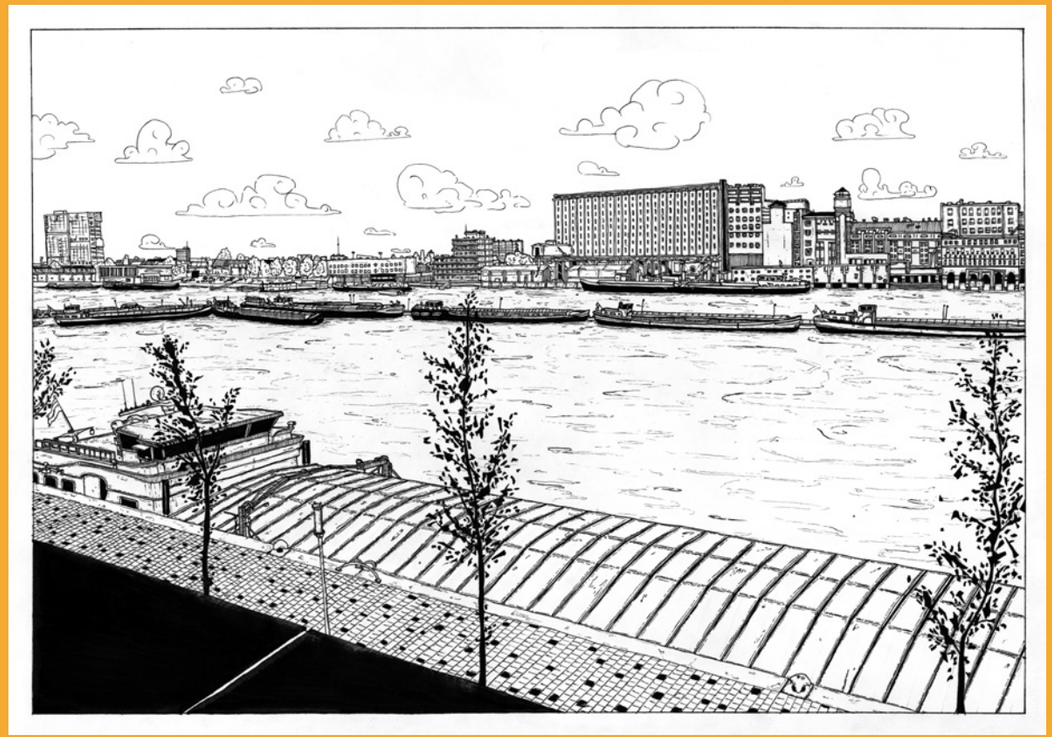

Artist: Krelis
Balcony: Maashavenkade
Owner: Esther Verboon

Tekenaar: Krelis
Balkon: Maashavenkade
Eigenaar: Esther Verboon

Artist: Rowanne Settels
Balcony: Montevideo, 9th floor
Owner: Annemarie van der Werf & Robert-Jan de Gardeyn

Tekenaar: Rowanne Settels
Balkon: Montevideo, 9de verdieping
Eigenaar: Annemarie van der Werf & Robert-Jan de Gardeyn

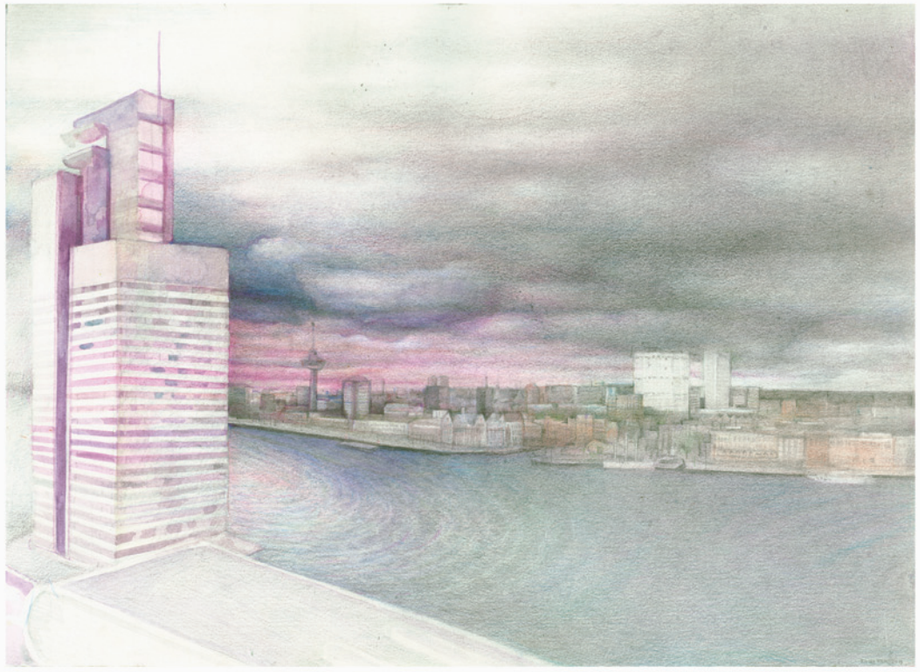

Artist: Ko de Kok
Balcony: New Orleans, 15th floor
Owner: Theo Kop

Tekenaar: Ko de Kok
Balkon: New Orleans, 15de verdieping
Eigenaar: Theo Kop

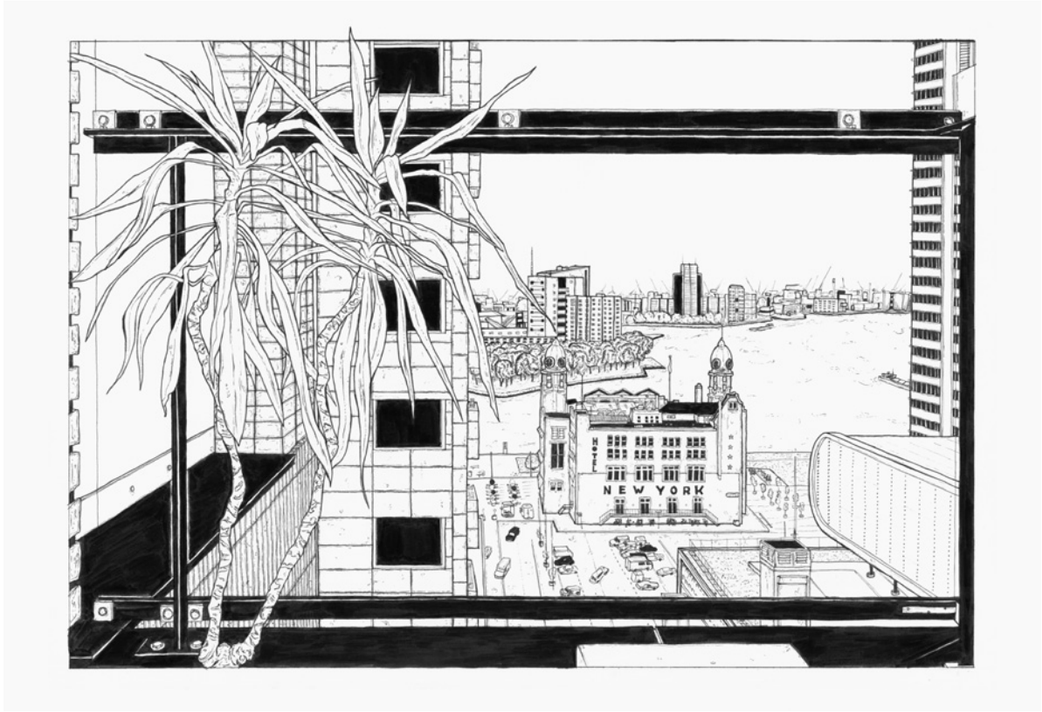

Artist: Krelis
Balcony: Seattle, 15th floor
Owner: Job & Pieter

Tekenaar: Krelis
Balkon: Seattle, 15de verdieping
Eigenaar: Job & Pieter

Artist: Bas van Loon
Balcony: De Rotterdam, 15th floor
Owner: Anne Eskens & Stella & Arthur von Kriegenbergh

Tekenaar: Bas van Loon
Balkon: De Rotterdam, 15de verdieping
Eigenaar: Anne Eskens & Stella & Arthur von Kriegenbergh

"It can be stormy here. During the winter I have to clear the balcony, otherwise everything ends up in the water."

"Het kan hier behoorlijk stormen. Tijdens het winterseizoen moet ik alles van het balkon halen anders beland het in het water."

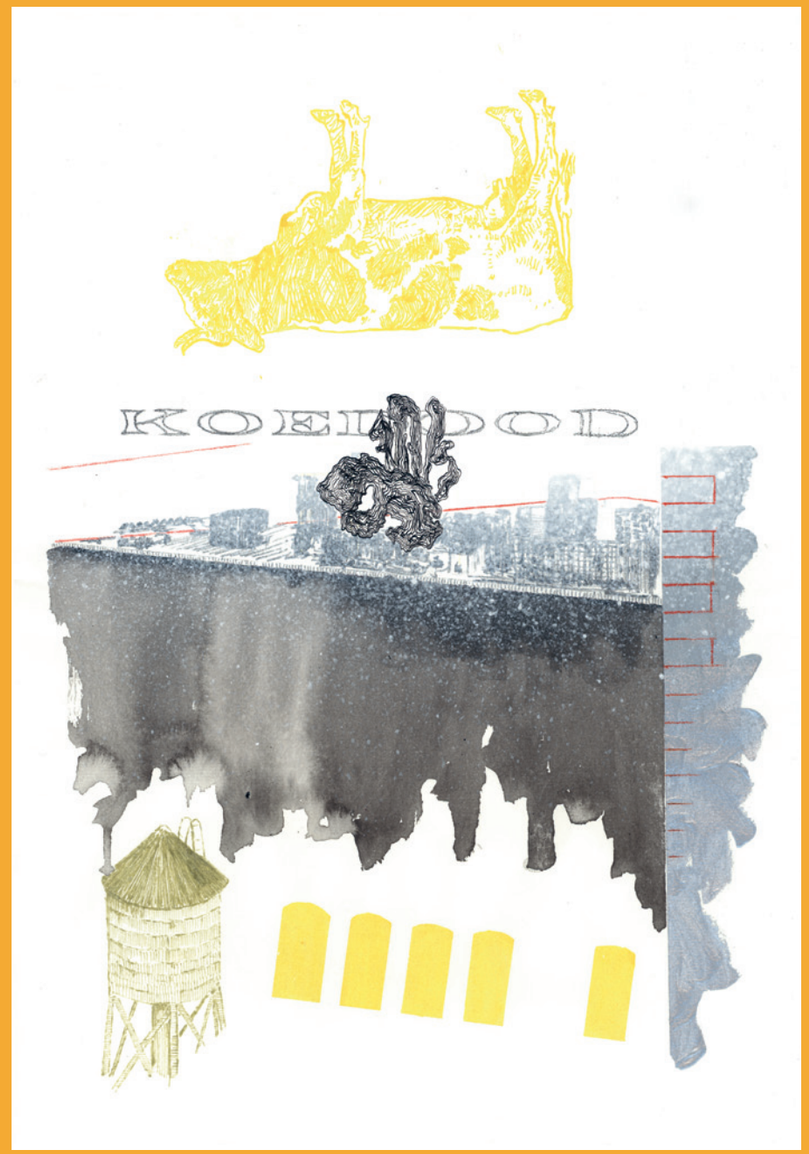

Artist: Justin Wijers
Balcony: World Port Center, 25th floor
Owner: World Port Center
Participant: Orecia Linger

Tekenaar: Justin Wijers
Balkon: World Port Center, 25de verdieping
Eigenaar: World Port Center
Participant: Orecia Linger

Artist: Tânia Alexandra Cardoso
Balcony: New Orleans, 42nd floor
Owner: Lechthaler Family

Tekenaar: Tânia Alexandra Cardoso
Balkon: New Orleans, 42de verdieping
Eigenaar: Familie Lechthaler

JOHN DEERE 3150

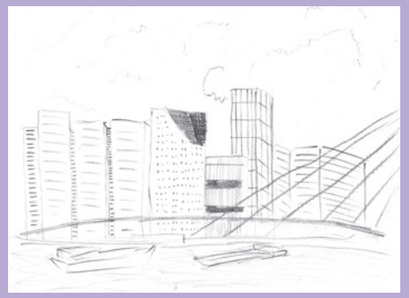

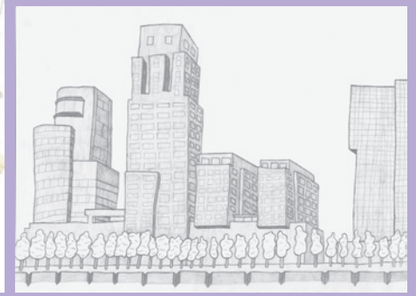

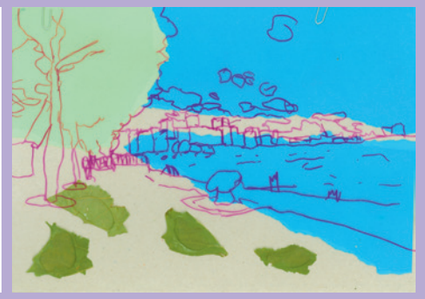

Andie Wieringa
Marien Doornenbal

Semayaui en Reik
Sarah van der Pols

Anna Molnar
Gerard Touw

Anoniem
Brenda van Vliet
Mamoun Brahma

Jeffrey de Bruin
Quin Scholten

Naomi van der Veen
Carlinda Boom
Merel & Mogos

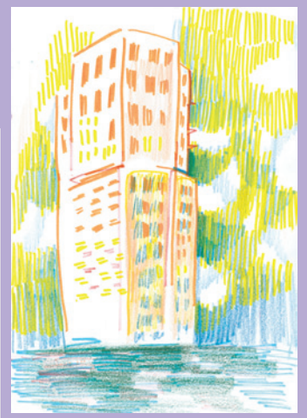

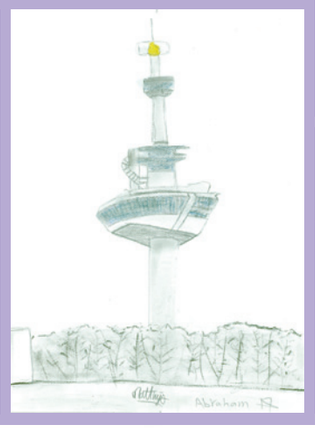

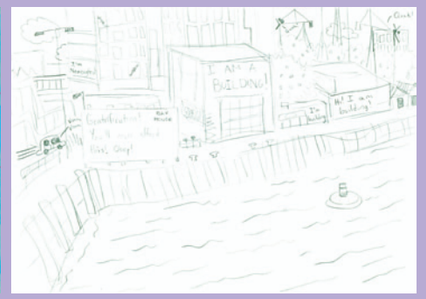

Senka Milutinovic
Quin Scholten
Quin Scholten
Rigbe & Lidwien

Peter van Genderen
Sarah van der Pols
Marina Prada

Segen & Moncy
Nicole Traas

Andie Wieringa
Silia Karsbergen
Popescu Oana-Beatrice

Senka Milutinovic
Jacqueline van Vugt
Saskia van Gelderen

Haben & Tessa
Matthijs & Abraham
Chiara Ermers

Anoniem
Anna Molnar
Anna Molnar
Fish

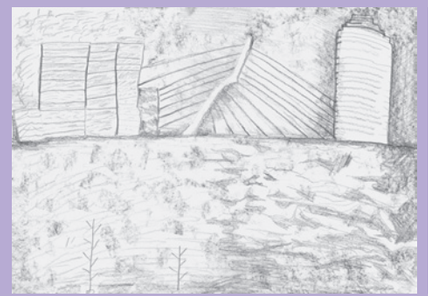

Fenna & Yemane
Gerard Touw

Angela van de Goes
Wapke Feenstra

Inez Vierdag

Senka Milutinovic
Inez Vierdag

Kees Proper
Anna Molnar
Estelle & Rahel

Mikolaj Stojanowicz
Dimitra Efraimidou

Senka Milutinovic
Josefra

Lisette Krijser
Nicole Traas

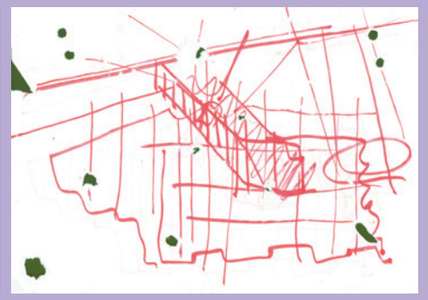

Amber Ooms
Warsap

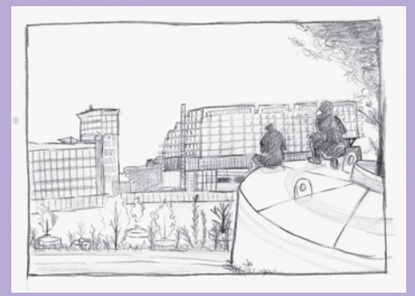

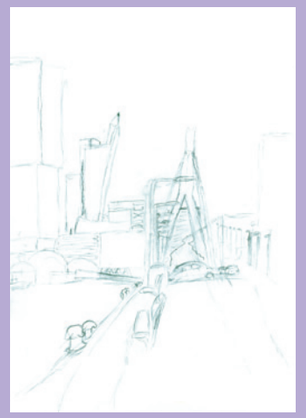

Ilse Meijer
Anuja Hoogstad

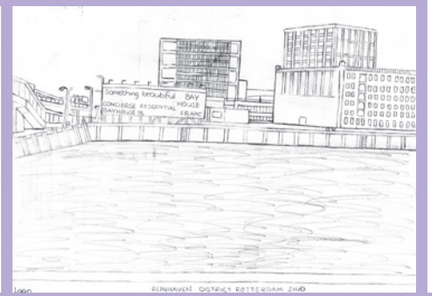

Laak Irodjojo
Cees van de Weg

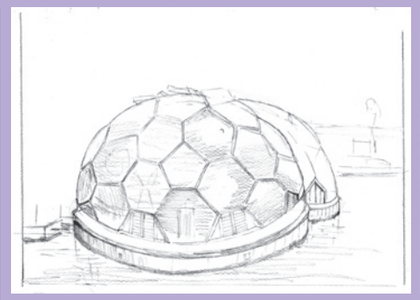

Christine de Kort
Eef Timmermans

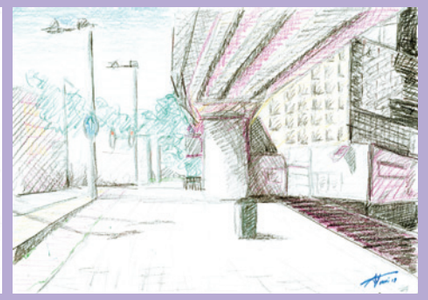

Goytom

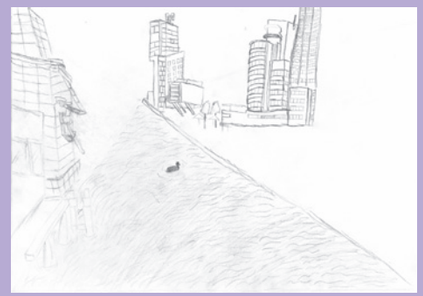

Chrissy Smit
Anne van Ophem

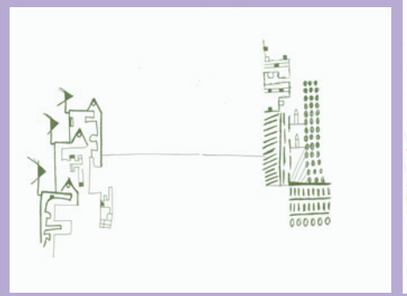

Karla Zlimen
Karla Zlimen

Carlinda Boom
Marina Prada

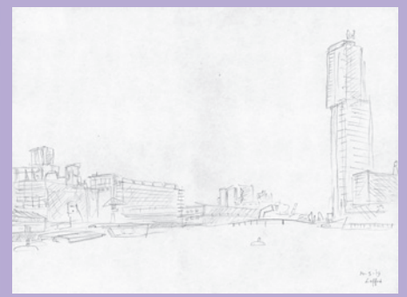

Anoniem
Leffert Hermans

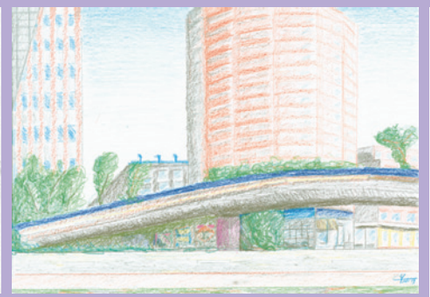

Jeffrey de Bruin
Eef Timmermans

Qizhang
Mikolaj Stojanowicz

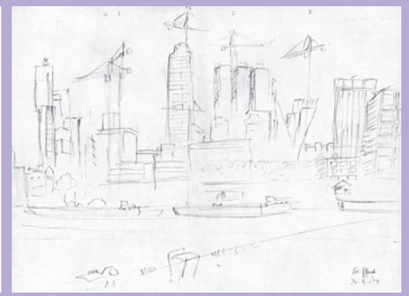

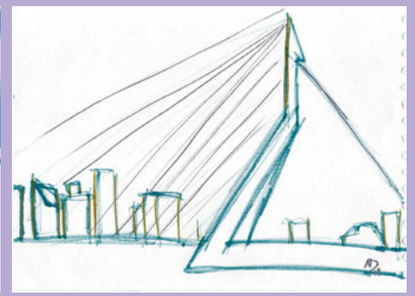

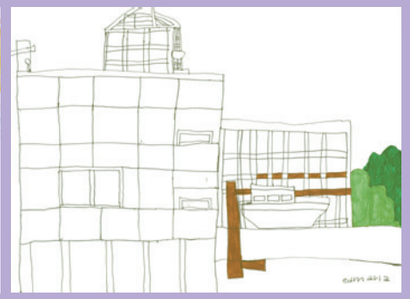

Edmarla Schot
Kidane Berhe

Denise Gregoire
Nina Smit

Leffert Hermans
Edmarla Schot

Marina Prada
Brenda van Vliet

Naomi van der Veen
Karla Zlimen

WITH AND THROUGH BOERENZIJ

MET EN DOOR BOERENZIJ

KEVSER GÜLER

On the balconies of the new residential towers, Rotterdam artists were matched with balcony owners and owners of roof terraces. In these residential towers you live with a view of the city and its harbours. The resident decided with the artist on the angle they found most interesting to put on the drawing. How may we imagine an urban landscape through the eyes and experience of its inhabitants whose knowledge is informed by rural practices? What do their stories tell us about the transformation of a city, a cityscape and the cultural space they cultivate?

Op de balkons van de nieuwe woontorens werden Rotterdamse kunstenaars gekoppeld aan de balkon- en dakterraseigenaren. In deze woontorens woon je met uitzicht op de stad en haar havens. De bewoner bepaalde samen met de kunstenaar welke hoek zij het meest interessant vonden om op de tekening te zetten. Want hoe kunnen we ons het stedelijke landschap voorstellen? En hoe kunnen we kijken door de ogen en de ervaringen van bewoners wier kennis is opgebouwd op het platteland? Wat vertellen hun verhalen ons over de transformatie van een stad, het stedelijke landschap en de culturele ruimte?

Rotterdam, as a port city, has been witnessing flows of people through trade and migration for centuries. These flows have been indispensable to the cultural and social transformation of the city. It is common in our contemporary world for rural knowledge in the cultural space of cities to be overshadowed by the dominating urgencies, questions and concerns about urban life. Rotterdam is no exception. With *Boerenzij*, Wapke Feenstra aims to unfold the migrant stories and sources of knowledge of Rotterdammers, which are not referenced in the contemporary culture of the city. To explore this knowledge, which goes beyond the binary framing of the rural and the urban, Feenstra conceived the *Boerenzij* project together with invited residents from Rotterdam-Zuid, a region called *Boerenzij* in Dutch, which means 'the rural side'.

During recent years, urban environments have been losing their appeal as places to live. There are many reasons for this: the cost of living, gentrification, pollution, awareness of ecological issues or the exhausting pace of life have motivated many to discover alternative living environments, explaining, to some extent, the contemporary impetus to return to 'the rural'. Today, this visibility of 'the rural' has resulted, for some, in new modes of consumerism in relation to 'the rural', but for others possibilities have emerged to rethink and rediscover 'the rural' as a place of production. Rural areas are places which are directly connected to natural resources and the organization of production, also cultural production. *Boerenzij*, a series of events and gatherings based on conversations relating to the rural knowledge of production among dwellers in Rotterdam-Zuid, suggests new encounters to debunk the rural-urban binary myth by revealing the interconnections between the two.

Rotterdam, als havenstad, is al eeuwenlang getuige van mensenstromen door handel en migratie. Deze stromen zijn onmiskenbaar deel van de culturele en sociale transformatie van de stad. In onze hedendaagse wereld is het echter gebruikelijk dat rurale kennis in de culturele ruimte van steden wordt overschaduwd door overheersende urbane urgenties, vragen en zorgen. Rotterdam vormt hierop geen uitzondering. Met *Boerenzij* wil Wapke Feenstra de migrantenverhalen en kennisbronnen ontrafelen, die in de hedendaagse stedelijke cultuur niet aan bod komen. Om deze kennis, die voorbijgaat aan de binaire omkadering van ruraal en urbaan, te kunnen verkennen, initieerde ze het kunstproject *Boerenzij*. Vernoemd naar een oude bijnaam die op de zuidoever slaat en een goede reden om samen op Rotterdam-Zuid te werken.

De laatste jaren verliezen stedelijke omgevingen hun aantrekkingskracht als plek om te wonen. Daar zijn veel redenen voor: de kosten van levensonderhoud, gentrificatie, vervuiling, bewustzijn van ecologische problemen of het vermoeiende levenstempo. Redenen die wellicht de hedendaagse impuls verklaren om terug te willen keren naar het platteland en de belangstelling voor alternatieve rurale woonvormen. Deze focus op 'het rurale' heeft voor sommigen geleid tot nieuwe vormen van consumeren, terwijl anderen mogelijkheden zien om het rurale leven zelf te herontdekken als een plaats van productie. Plattelandsgebieden zijn immers plaatsen die direct verbonden zijn met natuurlijke hulpbronnen en de organisatie van productie, ook de culturele productie. *Boerenzij* is een serie evenementen en bijeenkomsten voor rurale uitwisseling en kennisproductie, en maakt ruimte om nieuwe verbindingen te maken die de binaire mythe van platteland en stad ontkrachten, door juist hun verwevenheid te zien.

Boerenzij was the result of a year-long engagement which included dinners, kitchen table discussions, visits to local farms, public drawing lessons, talks and an exhibition at TENT between 11 October 2019 and 12 January 2020. Through these gatherings, multiple possible portraits of Rotterdam-Zuid and its inhabitants were brought together. The project, undertaken with the participation of the residents, mostly from rural backgrounds, offered possibilities for co-learning. Wapke Feenstra, the artist and initiative-taker, is based in the same neighbourhood. Born and bred in a village in the Dutch province of Fryslân, Feenstra, through her own practice and the collective projects realized as Myvillages, has been connecting communities and individuals across Europe since 2003 using an a-national and trans-local identifier: The Rural. In *Boerenzij*, she discovers ways of working and thinking together around this concept within the neighbourhood she shares with the residents.

In *Boerenzij*, which actively draws from the visual culture of the participants beyond the terrain of contemporary art, Wapke Feenstra and the residents of Rotterdam-Zuid together develop an image of today's complex city culture, dismantling the urban-dominant conditions of history-telling and representation while listening to micro-narratives that reveal the layers of experiences which form when people live in and take care of a space. My encounter with *Boerenzij* was through the exhibition at TENT. I would like to explore the project by moving through the exhibition, which visually and spatially offered possibilities to re-engage with the concepts and explorations of the endeavour.

Boerenzij is het resultaat van een engagement van een jaar met etentjes, keukentafelgesprekken, bezoeken aan lokale boerderijen, openbare tekenlessen, lezingen en een tentoonstelling in TENT tussen 11 oktober 2019 en 12 januari 2020. Door de bijeenkomsten werden mogelijke stadsportretten van Rotterdam-Zuid en haar bewoners geschetst. Het project, uitgevoerd met en door bewoners die veelal een rurale achtergrond hebben, bood ruimte voor het samen leren en ontdekken. Wapke Feenstra, is als kunstenaar en initiatiefnemer in dezelfde buurt gevestigd. Zelf geboren en getogen in een dorp in de Nederlandse provincie Fryslân, verbindt Feenstra, door middel van haar eigen praktijk en de collectieve projecten van Myvillages sinds 2003 gemeenschappen en individuen door heel Europa met een a-nationale en trans-lokale identificatiecode: The Rural. In *Boerenzij* verkent ze hoe samen te werken rond dit concept en te reflecteren op het stedelijke landschap dat ze delen.

In *Boerenzij*, dat actief put uit de visuele cultuur van de deelnemers en daarmee ook uit bronnen buiten de hedendaagse kunst, ontwikkelt Wapke Feenstra met de andere Rotterdammers een beeld van de huidige complexe stadscultuur, dat de stedelijke-dominante condities van hoe de geschiedenis verteld wordt en hoe de representaties ontstaan wil ontmantelen. Dat doen ze door te luisteren naar elkaars microverhalen, naar de onderliggende ervaringen die zich vormen wanneer mensen leven op een plek en er samen zorg voor dragen. Mijn ontmoeting met *Boerenzij* was via de tentoonstelling in TENT. Ik wil in deze tekst het project verkennen door me door de tentoonstelling te bewegen, daar die de visuele en ruimtelijke mogelijkheden bood om opnieuw in contact te komen met de concepten en ervaringen van *Boerenzij*.

Upon entering the *Boerenzij* exhibition at TENT, one sees, on the left, a selection of panoramic drawings from open-air drawing sessions, realized with the participants who responded to the calls. These polyphonic drawings are presented as if they anticipate a horizon in the space, suggesting an image of Rotterdam as depicted visually by its inhabitants. Through the open-air drawing sessions, which took place on the quays with participation by more than a hundred residents and drawers, the transformation of an urban landscape is interpreted visually and the trajectories beyond the spectacle are envisioned.

The sessions resulted in multiple visual representations of the area through the subjective interpretations of each participant. There are also sixteen framed drawings made by Rotterdam artists on the balconies of the new buildings overlooking the harbour. As mentioned earlier, these artists were matched with balcony owners and owners of roof terraces. The drawings comment on the gentrification of the harbour and the expensive apartments, which have attracted new residents, since they are mostly unaffordable for people who used to live in and around Rijnhaven and Maashaven. The drawings made from the balconies of these luxury tower blocks present the views from those places to the public eye.

Together with the drawings, there is an animation in this part of the exhibition. Besides unfolding interrelated knowledge, models and layers of understanding that are rooted in specific social or geo-political realities, traceable through the narratives of people from the neighbourhood, *Boerenzij* also looks more closely at the transformation of the landscape.

Bij het betreden van de *Boerenzij*-tentoonstelling in TENT zie je links een selectie panoramische tekeningen van openluchttekensessies, gemaakt door de deelnemers aan de openbare teken bijeenkomsten op de kades. Deze tekeningen worden hier gepresenteerd alsof ze vooruit willen lopen op een horizon in de ruimte, samen schetsen ze een meerstemmig beeld van Rotterdam zoals dat door de deelnemers is waargenomen. In openlucht tekensessies (en plein air), die plaatsvonden aan de haven – en waar in totaal meer dan honderd bewoners en tekenaars aan meededen - is de transformatie van een stedelijk landschap visueel geïnterpreteerd en de omgeving voorbij het spektakel in beeld gebracht.

Tekensessies tonen veelsoortige representaties van het gebied door het persoonlijke handschrift en de zienswijze van elke deelnemer. Er zijn ook zestien ingelijste tekeningen gemaakt door Rotterdamse kunstenaars op de balkons van nieuwe woontorens en hoge gebouwen met uitzicht op de haven. Zoals eerder vermeld, werden deze kunstenaars gekoppeld aan balkonbezitters en eigenaren van dakterrassen. Deze tekeningen zijn ook een reactie op de gentrificatie, want het nieuwe havengezicht en de dure appartementen hebben weliswaar veel nieuwe bewoners aangetrokken, maar doorgaans zijn ze onbetaalbaar voor mensen die vroeger in en rond de Rijnhaven en Maashaven woonden. De balkontekeningen, ontstaan vanaf de woontorens, maken het uitzicht weer publiek.

Er is in dit deel van de tentoonstelling, waar alle tekeningen van het havenzicht en uitzicht hangen, ook een animatie te zien. Naast het ontvouwen van onderling samenhangende kennis, modellen en begripslagen die geworteld zijn in specifieke sociale of geopolitieke realiteiten, gaat *Boerenzij* ook nader in op de transformatie van het landschap.

The animation depicts Rotterdam's geological transformation from 25,000 BC till today. It shows the formation of layers of earth through various soil movements and meteorological phenomena. The geological layers of a land are shaped by external and internal processes, including erosion, deposition and plate tectonics, which could inspire the conceptualization of many other ways in which layers form and coexist. Just as this animation looks more closely at how the layers were formed upon which Rotterdam now lies, so do *Boerenzij* gatherings and events, by revealing Rotterdammers' various experiences, unfold the layers of culture and plethora of knowledge in the region.

Just before the walls where the drawings (from open-air sessions and balconies) and the animation are presented in the exhibition is a large pedestal which traverses the space lengthwise and where objects from various regions and parts of the world, offered by collaborators of the *Boerenzij* project, are displayed.

The pedestal creates the impression of a ship entering or leaving Rotterdam, as if implying the constant movement of objects and people. Feenstra asked the participants who had responded to the *Boerenzij* Open Call and the people she met in group sessions to contribute their own 'object' for the exhibition.

The objects vary from a bead necklace from Hamar to bottles from Lewedorp, a ponder hook from Charlois, a sickle from Paramaribo and a water mug from Rabat. Each one carries stories of the new dwellers of Rotterdam-Zuid, who came from Eastern Europe, Morocco, Turkey, Suriname, the Antilles, Ethiopia and rural regions in the Netherlands. They were asked to express their

De animatie toont de geologische transformatie van Rotterdam van 25.000 voor Christus tot nu. Het brengt de vorming van aardlagen door verschillende bodembewegingen en meteorologische verschijnselen in beeld. De geologische lagen van een land worden gevormd door externe en interne processen, zoals erosie, afzetting en platentektoniek, en die kunnen inspireren tot de conceptualisering van vele andere manieren waarop lagen zich vormen en naast elkaar bestaan. Zoals deze animatie nader ingaat op hoe de bodemlagen zijn gevormd waarop Rotterdam-Zuid nu ligt, zo ontvouwen de *Boerenzij*-bijeenkomsten en evenementen, doordat ze de verschillende ervaringen onthullen, de gelaagdheid van cultuur en rijkdom aan kennis in deze regio.

Vlak voor de wanden waar de tekeningen (van *en plein air* en balkons) en de animatie in de tentoonstelling worden gepresenteerd, staat een grote sokkel die de ruimte in de lengte doorkruist en waar de voorwerpen uit verschillende regio's en werelddelen, de giften en bruiklenen van deelnemers aan het *Boerenzij*-project, worden uitgestald. De sokkel wekt de indruk van een schip dat Rotterdam binnenvaart of verlaat, alsof het de voortdurende beweging van objecten en mensen impliceert. Feenstra vroeg de deelnemers die hadden gereageerd op de *Boerenzij* Open Call of ontmoette in groepssessies om hun eigen 'object' voor de tentoonstelling aan te dragen.

De voorwerpen variëren van een kralenketting van de Hamar tot flessen uit Lewedorp, een ponderhaak uit Charlois, een sikkel uit Paramaribo en een waterbeker uit Rabat. Stuk voor stuk dragen ze de verhalen van nieuwe bewoners van Rotterdam-Zuid, afkomstig uit Oost-Europa, Marokko, Turkije, Suriname, de Antillen, Ethiopië en plattelandsgebieden in Nederland. Aan hen is ook gevraagd wat hun beweegredenen waren om dat voorwerp mee te nemen. Door de tentoonstelling

motivations for bringing that object. Through the exhibition the visitor sees the objects and learns about the stories behind them.

The objects invite one to think about the non-linguistic knowledge a human being builds and shares through generations. In rural environments learning is acquired not only through linguistic or pedagogical means but also through living and dwelling practices within the community, the daily cycles of responsibilities and the division of labour. The objects, tools and goods accompany this learning process and, in and of themselves, possess forces of connections. These connections reach knowledge accumulated by practices across generations and exist not only between local and local, but also between global elements. They challenge the primacy of language and bring forth possibilities of non-linguistic ways of learning and knowing. Within today's complexities of living together, reclaiming and appreciating this knowledge will be empowering for those who have not, for various reasons, mastered linguistic ways of being present in the cultures they live in.

On the right side of the space, the film made during the project introduces the visitor to some of the participants. Listening to their memories of the countryside and their knowledge of rural experience reveals the multiplicity of ways in which the space of The Rural is composed.

In the film, the visitor meets, for instance, Zoë Cochia, who presents the wooden figures of Ion, Floarea and Petruta, made by her father and displayed on the large pedestal. Next to the video are logotypes for *Boerenzij*, designed by participants during a workshop organized by Zoë Cochia. These participants consisted of local youth and recently settled refugees whose logo-contributions may

ziet de bezoeker nu de objecten en leert door de bijschriften wat over de achtergrond.

Deze objecten nodigen uit om na te denken over de niet-linguïstische kennis die een mens van generatie op generatie opbouwt en deelt. Op het platteland wordt kennis niet alleen via taal of pedagogische leermiddelen verworven, maar ook via de leef- en woonpraktijken binnen de gemeenschap, de dagelijkse cycli van verantwoordelijkheden en de verdeling van arbeid. De voorwerpen, werktuigen en goederen begeleiden dit leerproces en bezitten op zichzelf krachten om te verbinden. Het brengt ons kennis die door dagelijkse praktijken over generaties heen zijn opgeslagen, en die verbindende accumulatie bestaat niet alleen tussen het lokale en het lokale, maar ook tussen globale elementen. Zij stellen het primaat van de taal ter discussie en brengen mogelijkheden van niet-linguïstische manieren van leren en weten naar voren. In de huidige complexe samenleving zal het terugwinnen en waarderen van deze kennis de kracht en zelfbeschikking kunnen onderstrepen voor allen die, om verschillende redenen, niet bedreven zijn in de taalkundige manieren om zich te manifesteren in de culturen waarin ze leven.

Aan de rechterkant van de ruimte stelt de film die tijdens het project werd gemaakt ons voor aan enkele van de deelnemers. Luisterend naar hun herinneringen aan het platteland en hun kennis van de plattelandservaring, wordt duidelijk hoe veelzijdig de rurale ruimte en de *Boerenzij* is.

In de film ontmoet de bezoeker bijvoorbeeld Zoë Cochia, die de houten figuren van Ion, Floarea en Petruta presenteert, die door haar vader zijn gemaakt en die op de grote sokkel worden tentoongesteld. Naast de video hangen verschillende

convey ideas about how they envisage the 'welcome sign' of their (new) place.

In the next room there are kitchen tables ready to host conversations. I learned that these tables came from Wapke Feenstra's studio and had been used throughout the project for gatherings, production meetings, kale dinners and lunches during open-air drawing sessions. Feenstra's studio is a five-minute walk from Maashaven.

During the exhibition these kitchen tables hosted many gatherings, including *Draw a Farm* workshops. *Draw a Farm* is an ongoing project, which started when Wapke Feenstra and Berlin artist Antje Schiffers, both founders of Myvillages, were working on the preparations for the Images of Farming Symposium in 2007. The first workshop was held during a stay in San Francisco in 2008. Then other locations and events followed, under the direction of Feenstra, in the contexts of the Museu da Imagem e do Som (MIS) in São Paulo, Brazil, and the Rotterdam Harvest Days on Heemraadsplein, which both took place in 2009.

More recently, before *Boerenzij*, *Draw a Farm* sessions were organized in Arts Maebashi during an exhibition in Maebashi City, Japan, in 2016, and during *OK_Pangan* in Jakarta, Indonesia, in 2017. In *Draw a Farm* sessions, people from various age groups and cultural backgrounds depict farms as they envisage them today within their contemporary settings.

In this room, around the kitchen tables, there are images from Feenstra's *Hands-On* series, for which she brought together photographs of farmer's hands, taken during various projects she conceived. The clog-maker's photograph from the *Boerenzij* project in Rotterdam is included in

naambordjes met het woord *Boerenzij*, dit zijn ontwerpen van lokale jongeren en recent gevestigde vluchtelingen, gemaakt tijdens workshops die Zoë Gochia organiseerde. Het resultaat is een serie naambordjes, waarop ideeën en visies staan over hoe zij zich het 'welkomstbord' van hun (nieuwe) woonplek voorstellen.

In de kamer ernaast staan keukentafels klaar om gesprekken aan te voeren. Ik hoorde dat deze tafels uit de studio van Wapke Feenstra komen en gedurende het hele project zijn gebruikt voor bijeenkomsten, productievergaderingen, boerenkoolmaaltijden en lunches tijdens de tekensessies aan de havens. Feenstra's atelier ligt op vijf minuten lopen van de Maashaven. Ook tijdens de tentoonstelling waren deze keukentafels het toneel van vele bijeenkomsten, waaronder *Draw a Farm* workshops. *Draw a Farm* is een doorlopend project, dat begon toen Wapke Feenstra en de Berlijnse kunstenares Antje Schiffers, beiden oprichters van Myvillages, werkten aan de voorbereidingen voor het Symposium Images of Farming in 2007. De eerste workshop werd gehouden tijdens een verblijf in San Francisco in 2008. Daarna volgden andere locaties en evenementen, zoals onder leiding van Feenstra in 2009 in het Museu da Imagem e do Som (MIS) in São Paulo, Brazilië, en tijdens de Rotterdamse Oogstdagen op het Heemraadsplein.

Meer recent, in 2016 werden *Draw a Farm* sessies georganiseerd in Arts Maebashi tijdens een tentoonstelling in Maebashi City, Japan, en in 2017 tijdens *OK_Pangan* in Jakarta, Indonesië. In *Draw a Farm*-sessies tekenen mensen van verschillende leeftijdsgroepen en culturele achtergronden boerderijen zoals zij die zien of zouden willen zien in hun hedendaagse leefomgeving.

the series and is presented here. There is also a video from Feenstra's *Farmers & Ranchers* project (2012–2015), which took place in Fryslân and Colorado, rural areas known respectively as dairy farming and cowboy country. The project was realized with young people from both regions who planned to work in agriculture. The film includes footage made in Colorado during the project and from the Dutch region where Feenstra grew up on a dairy farm.

This part of the exhibition, which brings together *Farmers & Ranchers*, *Draw a Farm* and the *Hands-On* series with *Boerenzij*, invites us to rethink the experiences and knowledge of Rotterdam's rural side within a wider context and to consider rural images through multiple concepts. I believe that this proposal of Wapke Feenstra supports a horizontal meeting of time, spaces and cultures, without neglecting their specificity, but allowing a temporary encounter for reflection while acknowledging subjective and everyday forms of knowledge regarding 'the rural'.

The *Boerenzij* project by Wapke Feenstra, realized as a collaboration with TENT Rotterdam and the inhabitants of Rotterdam-Zuid, anticipates ways to contest the dichotomy of the urban and the rural and debunks myths about rural practices. Traversing the skills and knowledge stemming from the participants' rural knowledge, the *Boerenzij* gatherings of mutual learning and knowledge-sharing refer to the relations of production and the care structures of 'the rural'. The project activates rural mindsets in an urban setting. Operating within a contemporary art context, it triggers questions and images about the *loci* of cultural production and invites people to reconceive

In deze ruimte, rond de keukentafels, hangen aan de wand afbeeldingen uit Feenstra's *Hands-On* serie, het zijn foto's van boerenhanden, bijeenbracht uit verschillende werelddelen en genomen tijdens veldtochten in kunstprojecten. Een foto van de handen van de klompenmaker uit het project *Boerenzij* in Rotterdam is in de serie opgenomen. Ook is er een video uit Feenstra's *Farmers & Ranchers* project (2012–2015), dat plaatsvond in Fryslân en Colorado, rurale gebieden die respectievelijk bekend staan als melkkoe-land en cowboy-land. Het project werd gerealiseerd met jongeren uit beide regio's die graag in de agrarische sector willen gaan werken. De film bevat opnamen die tijdens het project zijn gemaakt op de prairies in Colorado en uit de Nederlandse regio Fryslân van het melkveebedrijf waar Feenstra opgroeide.

Dit deel van de tentoonstelling, waarin *Farmers & Ranchers*, *Draw a Farm* en de *Hands-On* serie met *Boerenzij* samenkomen, nodigt ons uit om de ervaringen en kennis van de Rotterdamse rurale kant binnen een bredere context te heroverwegen en om onze plattelandsbeelden via meerdere concepten en invalshoeken te beschouwen. Ik denk dat dit voorstel van Feenstra een horizontale ontmoeting van tijd, ruimtes en culturen ondersteunt, zonder hun specificiteit te verwaarlozen, dat het een tijdelijke ontmoeting mogelijk maakt voor reflectie, door de ruimte die wordt gemaakt voor de subjectieve en alledaagse vormen van kennis die betrekking hebben op 'het rurale'.

Het *Boerenzij*-project van Wapke Feenstra is tot stand gekomen in samenwerking met TENT Rotterdam en de bewoners van Rotterdam-Zuid. Het anticipeert op manieren om de dichotomie van stad en platteland te betwisten en ontkracht mythes over

them with an awareness of the interdependency of the urban and the rural. What urban art worlds and practices might unearth from *Boerenzij*'s participatory and performative ways of collective reflection and learning is yet to be discovered.

rurale praktijken. De *Boerenzij*-bijeenkomsten waren momenten van kennisuitwisseling en wederzijds leren, ontmoetingen waarin vaardigheden die voortkomen uit de rurale wortels van deelnemers, ons ook op de rurale productie verhoudingen kunnen wijzen, en de zorgen en sociale structuren van het platteland. Het project activeert een rurale mentaliteit in een stedelijke omgeving. Opererend binnen een hedendaagse kunstcontext, bevraagt het de *loci* van culturele productie en de beeldvorming. Het nodigt uit om deze te heroverwegen vanuit een bewustzijn van de onderlinge afhankelijkheid van het urbane en het rurale. Wat urbaan georiënteerde kunstwerelden en instituties zullen oppikken van *Boerenzij*'s participatieve en performatieve manieren om daar collectief op te reflecteren en van te leren, zal de toekomst leren.

CREDITS AND INFORMATION
CREDITS EN INFORMATIE

BIOGRAPHY
BIOGRAFIE

Wapke Feenstra, an artist from Rotterdam, who explores the direct physical and mental environment by tapping into local learning. She joins forces with rural communities to create a new dynamic for congealed notions of culture. Since 2003, Feenstra has also been working under the name of Myvillages, an international artists' initiative that she co-founded with Kathrin Böhm (Germany / UK) and Antje Schiffers (Germany).
Wapke Feenstra is een kunstenaar uit Rotterdam, die de directe fysieke en mentale omgeving verkent door het inzetten van lokale kennisuitwisseling. Met plattelandsgemeenschappen wil ze een nieuwe dynamiek creëren voor gestolde noties van cultuur. Sinds 2003 werkt Feenstra tevens onder de naam Myvillages, een internationaal kunstenaarsinitiatief dat ze samen met Kathrin Böhm (DE / UK) en Antje Schiffers (DE) heeft opgericht.

Myvillages' work addresses the relationship between the rural and the urban, looking at different forms of production, pre-conceptions and power relationships. The collective proposes a trans-local model of self-organization and has realized projects with, amongst others, Haus der Kulturen der Welt, Berlin; Museum of Contemporary Art, GfZK, Leipzig; the 5th Moscow Biennale; Hamburger Bahnhof, Berlin; Times Museum, Guangzhou and the Whitechapel Gallery, London. From 2020, with The Rural School of Economics, Myvillages will explore and recognize rural mindsets as a source of knowledge for cultural and economic innovation.
Myvillages richt zich op de relatie tussen het rurale en urbane, door te kijken naar verschillende productievormen, vooroordelen en machtsverhoudingen. Het collectief stelt een trans-lokaal model van zelforganisatie voor en heeft projecten gerealiseerd met onder andere Haus der Kulturen der Welt, Berlijn; Museum of Contemporary Art, GfZK, Leipzig; the 5th Moscow Biënnale; Hamburger Bahnhof, Berlijn; Times Museum, Guangzhou en de Whitechapel Gallery, Londen. Vanaf 2020 gaat Myvillages, met The Rural School of Economics, rurale mindsets verkennen en leren herkennen als een bron voor culturele en economische innovatie.

Kevser Güler is a curator and researcher from Istanbul. She collaborated with Wapke Feenstra on the *Potato Growers* project that took place in Cappadocia in the frame of the trans-local project *The Rural* by Istanbul Biennale 2019 and Whitechapel Gallery London.
Kevser Güler is een curator en onderzoeker uit Istanbul. Ze werkte samen met Wapke Feenstra aan het *Potato Growers*-project dat plaatsvond in Cappadocië in het kader van het trans-lokale project *The Rural* van Istanbul Biennale 2019 en Whitechapel Gallery London.

PRODUCTION
PRODUCTIE

Boerenzij 2018-2019, a project by Wapke Feenstra, is made by and with Rotterdammers.
Boerenzij 2018-2020, een project van Wapke Feenstra, is gemaakt door en met Rotterdammers.

Curator Curator
Anke Bangma, artistic director of TENT, the platform for contemporary art in Rotterdam.
Anke Bangma, artistiek directeur van TENT, het platform voor hedendaagse kunst in Rotterdam.

Balcony scenes Balkonscenes
Remty Elenga

Production assistants Productieassistenten
Bertwin Wenink, Gele Hailu, Studio Bureau, Vilma Braun

Drawing teachers Tekendocenten
Vincent Haenen, Nina Maissouradze, Germaine Sanders

Camera and sound Camera en geluid
Han Hoezen

Animation Animatie
Joris de Jong

Typography Typografie
Maarten van Maanen

Film editing Montage
Redux Production

Interns Stagiaires
Floor Snels, Yulie Vriens

Geological advisors Geologische adviseurs
Jurrien Moree & Ivo van Kempen, Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR)

Exhibition production and construction Productie en opbouw tentoonstelling
TENT Rotterdam

Exhibition design and layout Tentoonstellingsontwerp en -inrichting
Wapke Feenstra

Special thanks to our hosts and collaborators
Speciale dank gaat uit naar onze gastgevers en partners
Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR); Charlois Aan Het Water; Cultuurscouts Feijenoord, Charlois, IJsselmonde; CultuurWerkplaats Tarwewijk; Familie Vaandrager, Hellevoetsluis; Hindoestaanse dagbesteding Maasveld; Ismaïl Kamara; Kinderboerderij De Kooi; Kunstinstituut Melly; Luwia Yoghurt; Museumwoning Tuindorp Vreewijk; Nationaal Archief, Den Haag; NIFFO Recycle Studio; ook_huis; Sculpture International Rotterdam; Shofukan Coaching; Stichting Lemat; Verhalenhuis Belvedère; Volkstuinvereniging De Zandweg; Willem de Kooning Academie; Zomerlab ArtEZ, Zwolle; Zorgboerderij De Buytenhof, Rhoon.

BOERENZIJ in 2018-2020 was produced with TENT Rotterdam and funded by Mondriaan Fund, CBK Rotterdam and Gemeente Rotterdam.
BOERENZIJ in 2018-2020 is tot stand gekomen met TENT Rotterdam en gefinancierd door Mondriaan Fonds, CBK Rotterdam en Gemeente Rotterdam.

WORKS IN THE EXHIBITION

WERKEN IN DE TENTOONSTELLING

Boerenzij, 2018 -2020

Digital prints of *en plein air* drawings by name - (159 selected); the objects, loans (45) and gifts (21); 16 balcony scenes, framed drawings; 4 Surinamese crops, framed drawings; 17 Boerenzij nameplates. All contributions contain the names of the makers or owners.

Digitale afdrukken van *en plein air* tekeningen op naam - (159 geselecteerd); de objecten, bruiklenen (45) en giften (21); 16 balkonscenes, tekeningen in lijst; 4 Surinaamse gewassen, tekeningen in lijst; 17 naamborden Boerenzij. Bij alle bijdragen zijn de namen van de makers of eigenaren te vinden.

Geological Animation Boerenzij, 6'42", Wapke Feenstra, 2019.

Boerenzij - Rural Migration in Rotterdam South, Video, 33'40", Wapke Feenstra, 2019.

Hands-On, 2008-2021

Selection from a series of photos of farmer's hands at work, taken in Spain, Austria, Germany, Belgium, Japan and the Netherlands. Collections: Arts Maebashi, Maebashi (JP) and private owners.

Selectie uit een serie foto's van boerenhanden aan het werk, gemaakt in Spanje, Oostenrijk, Duitsland, België, Japan en Nederland. Collecties: Arts Maebashi, Maebashi, (JP) en privébezit.

Farmers & Ranchers, 2012-2015

A film portrait of two groups of young farm workers, who help out on family farms, one from Fryslân, the Netherlands, and one from Colorado, USA. Collections: Fries Museum, Leeuwarden (NL), M12studio, Colorado (USA), Arts Maebashi, Maebashi (JP).

Een filmportret van twee groepen plattelandsjongeren, uit Fryslân en het Amerikaanse Colorado, die meewerken op de boerderij van de familie. Collecties: Fries Museum, Leeuwarden (NL), M12studio, Colorado (USA), Arts Maebashi, Maebashi (JP).

Retouched Wooden Tables, 1998-2021

An endless series of kitchen tables where the wood grain determines the drawing.
Collections: Lawson Park, Grizedale Arts, Coniston (UK) and private owners.

Een oneindige serie van keukentafels waarbij de houtnerf de tekening bepaald. Collecties: Lawson Park, Grizedale Arts, Coniston (UK) en privécollecties.

Draw a Farm, 2007-2021

'Draw a farm for me and say where it is.' Occasionally, drawings made in workshops and exhibitions are published - also digitally. Available as wallpaper and a slide show installation. Various formats.

"Teken een boerderij voor mij en geef aan waar die is." Tekeningen gemaakt in workshops en tentoonstellingen worden af en toe (digitaal) gepubliceerd. Ook verkrijgbaar als wallpaper en diashow installatie. Diverse formaten.

Boerenpraat, 2019-2020

A series of lectures, films and visits to share and meet rural mindsets during the Boerenzij exhibition. Most meetings were public. In TENT, for example, there was a table discussion with the University of Amsterdam and the organization Rural Imaginations, led by Professor Esther Peeren and researchers Anke Bosma and Tjalling Valdés Olmos. In Kunstinstituut Melly (then Witte de With), curator Docus van der Made organized a TALK with Wapke Feenstra on Monocultures and Rural Mind-sets. In Rotterdam-Zuid, screenings were organized at CultuurWerkplaats Tarwewijk, Kinderboerderij De Kooi and Podium Vreewijk.

Een serie lezingen, filmvertoningen en bezoeken om tijdens de Boerenzij-tentoonstelling de rurale mindsets te delen en te ontmoeten. De meeste bijeenkomsten waren openbaar. Zo was er in TENT een tafelgesprek met de Universiteit van Amsterdam en de organisatie Rural Imaginations, onder leiding van professor Esther Peeren en onderzoekers Anke Bosma en Tjalling Valdés Olmos. In Kunstinstituut Melly (toen Witte de With) organiseerde curator Docus van der Made een GESPREK met Wapke Feenstra over Monocultures and Rural Mindsets. In Rotterdam-Zuid werden filmvertoningen georganiseerd bij CultuurWerkplaats Tarwewijk, Kinderboerderij De Kooi en Podium Vreewijk.

This publication is funded by Mondriaan Fund, Stichting Droom en Daad, Bank Giro Loterij Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds and 117 donations via Stichting voordekunst.
Deze publicatie is ondersteund door het Mondriaan Fonds, Stichting Droom en Daad, Bank Giro Loterij Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds en 117 donaties via Stichting voordekunst.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means, or the facilitation thereof, including information storage or retrieval systems, without written permission from the publisher.
Alle rechten voorbehouden. Geen enkel deel van dit boek mag worden gereproduceerd in welke vorm dan ook of met enige elektronische of mechanische middelen, of het faciliteren daarvan, inclusief informatieopslag- of zoeksystemen, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

© 2021 Wapke Feenstra, Myvillages, all authors, photographers & Jap Sam Books
© 2021 Wapke Feenstra, Myvillages, alle auteurs, fotografen & Jap Sam Books

ISBN 978-94-92852-33-5

www.japsambooks.nl
www.wapke.nl
www.myvillages.org

Boerenzij | The Rural Side
Wapke Feenstra, Myvillages

Compiled by **Samenstelling**
Wapke Feenstra

Authors **Auteurs**
Wapke Feenstra, Kevser Güler

Translation **Vertaling**
Kathleen van Overzee-McMillan (N→E),
Wapke Feenstra (E→N)

Proofreading **Tekstredactie**
Eleonoor Jap Sam

Photography **Fotografie**
Remty Elenga 107
Wapke Feenstra 2-3, 14, 36-37, 38, 41, 42, 46, 49-53, 59-64, 68-70, 75-79, 89-91, 112-114, 118-125, 127-129, 132-134, 139
Aad Hoogendoorn 20-21, 44-45, 86-87, 130-131, 156-157, 174, 178, 181, 182
Willem van de Poll 134, 137

Film stills **Filmstills**
Han Hoezen 38, 47, 54-57, 65-67, 72-73, 110, 115-117, 126, 136, 151, 154

Animation stills **Animatiestills**
Wapke Feenstra 94-102

Graphic design **Grafisch ontwerp**
Maarten van Maanen

Typefaces **Lettertypen**
Pala, Monostad, Mmomo

Printing and binding **Druk en binden**
die Keure, Brugge (B)

Paper **Papier**
120 g/m² Munken Polar Rough 1.4, 300 g/m² Parelgrijs karton

Publisher **Uitgever**
Jap Sam Books, Prinsenbeek (NL)

Boerenzij | The Rural Side questions the hegemony of urban culture through encounters with the countryside in the city. This art project created with and by Rotterdammers places rural migration, mindsets, memories, objects and *en plein air* drawings in the midst of the current gentrification of Rotterdam-Zuid. *Boerenzij* demands critical awareness of the naturalness with which rural culture is being swallowed up and urbanized worldwide.

Boerenzij | The Rural Side stelt de hegemonie van de stedelijke cultuur in vraag door een ontmoeting met het platteland in de stad. Dit kunstproject gemaakt met en door Rotterdammers plaatst rurale migratie, mindsets, herinneringen, objecten en *en plein air* tekeningen middenin de huidige gentrificatie op Rotterdam-Zuid. *Boerenzij* vraagt om een kritische bewustwording van de vanzelfsprekendheid waarmee rurale cultuur wereldwijd wordt opgeslokt en verstedelijkt.

9 789492 852335